

De Correspondent: "Met een koffer vol kleren en verwachtingen sjok ik door het Centrum van Uppsala."

MAANDBLAD VAN DE JURIDISCHE FACULTEITSVERENIGING GROTIUS • JAARGANG 34 NR 5

NOVUM

In gesprek met: Egbert Myjer

Leeuwarder Manifest
*Rechtters uiten kritiek op werkdruk
en Raad voor de rechtspraak*

Zaak van de Maand
Mag u uw ex-vrouw bespioneren?

De Stelling
Nederland moet uit de EU stappen

Homohuwelijk in Frankrijk
5000 amendementen, maar weinig verschil

Crowdwetgeving
Burgerparticipatie 2.0

jfv **GROTIUS**

Universiteit Leiden

Universiteit Leiden. Universiteit om te ontdekken.

Maak kennis met je nieuwe carrière

Dirkzwager is altijd op zoek naar ambitieuze professionals. Juristen die een stap verder willen gaan, die hun kennis willen verbreden en delen. Om dat laatste draait het bij ons. We delen onze juridische kennis met onze cliënten en elkaar, zodat we samen sterker staan. Kennis ontwikkelen staat daarom hoog in het vaandel. We bieden dan ook uitstekende opleidingsmogelijkheden binnen en buiten onze Dirkzwager Academy. Maar ook door te werken aan uitdagende (internationale) projecten voor mooie cliënten. Daarnaast heb je altijd toegang tot brede juridische kennis die jij en je collega's delen via onder andere onze eigen kennispagina's, juridische (digitale) bibliotheken en de Dirkzwager KennisApp.

Dirkzwager is een veelzijdig, landelijk top-20 kantoor. We werken voor grote en middelgrote bedrijven, overheden, instellingen en particulieren, op de meest uiteenlopende rechtsgebieden. Ons kantoor heeft vestigingen in Arnhem en Nijmegen en telt ca. 260 medewerkers, waarvan 110 juristen die zich thuis voelen in een professionele en collegiale werkomgeving.

Kom kennis maken en kennis delen bij Dirkzwager.

Kijk op www.dirkzwager.nl voor de actuele vacatures en studentenstages.

Waarde lezer,

Vorige maand was het Oscarmaand. De ‘vakjury’ bestaande uit vooral oude mannen bepaalden dit jaar dat Daniel Day Lewis zijn rol als Abraham Lincoln zo goed vertolkte dat hij beloond werd met de Oscar voor ‘beste mannelijke hoofdrol’. De film *Lincoln* pakte geen gouden beeldje voor ‘beste film’, maar zorgde in de *Black History Month* weer de nodige aandacht voor de afschaffing van de slavernij in Amerika.

In ‘De Verdieping’ leest u daarom deze maand over de totstandkoming van het 13^e amendement. Maar wat nog veel interessanter is de analyse die volgt over slavernij na de afschaffing. Wat betekent slavernij eigenlijk en betekent afschaffing ook daadwerkelijk dat het niet meer voorkomt?

Februari was ook de maand waarin de Raad voor de rechtspraak eindelijk reageerde op de brandbrief die president van de Hoge Raad prof. mr. Corstens stuurde waarin hij kenbaar maakte niet tevreden te zijn met de werkomstandigheden en veranderingen in de rechtspraak. Leest u het artikel hierover waarin de zaken eens goed op een rijtje worden gezet.

In deze NOVUM vindt u uiteraard ook deze maand een uitgebreid interview. Deze maand met niemand minder dan prof. Mr Egbert Myjer. Na acht jaar als rechter bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gewerkt te hebben, keert hij terug in Nederland. NOVUM sprak met hem over zijn werkzaamheden in Straatsburg, de kritieken op het Hof en vroeg om zijn wijze adviezen voor onze studenten.

Kritiek is er niet alleen op het Europees Hof. Het hele Europese ‘idee’ gaat door een identiteitscrisis en burgers en overheden kijken kritisch naar Brussel. Meer dan ooit horen we dat Nederland misschien wel uit de Europese Unie moet stappen. Wat vindt de Leidse rechtenstudent eigenlijk van de Europese Unie? Deze maand legden wij hen daarom de volgende stelling voor: “Nederland moet uit de EU stappen.” Lees ‘De Stelling’ voor verrassende antwoorden.

Verder leest u in deze NOVUM over het homohuwelijk in Frankrijk. Hoewel het homohuwelijk voor ons in Nederland geruime tijd algemeen geaccepteerd is, geldt dit niet vanzelf voor het ‘liberale’ Frankrijk. Het wetsvoorstel is na duizenden amendementen en protesten uiteindelijk aangenomen. Maar belangrijke problemen, zoals adoptie voor homostellen, blijven bestaan.

Vergeet u niet een kijkje te nemen in onze nieuwe rubriek ‘Ter Leering ende Vermaeck’ waarin er een aantal goede documentaires staan die u niet mag missen. Vooral de nieuwe Amerikaanse advocatenserie *Suits* is een absolute aanrader.

Maart staat dus weer vol interessante artikelen en interviews. Namens de gehele redactie wens ik u veel leesplezier toe en vergeet niet ons te volgen via Facebook en Twitter. [N](#)

Avinash Bhikie,
hoofdredacteur NOVUM
novum@law.leidenuniv.nl

Volg ons op

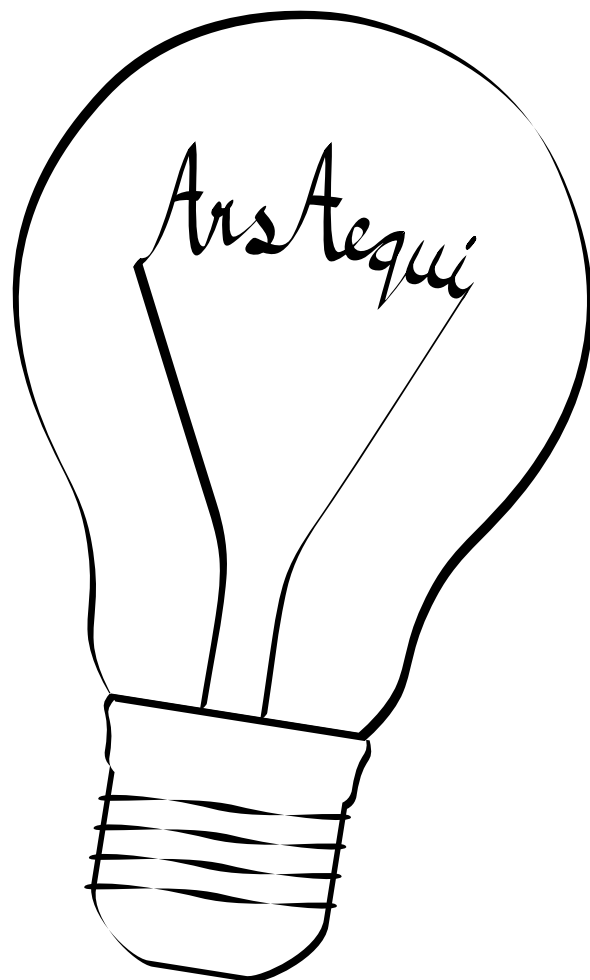

NOVUM

@NOVUM_Law

ARS AEQUI MAAKT KENNIS, AANGENAAM.

- ▶ Ars Aequi is een algemeen juridisch maandblad vol verdieping, opinie en natuurlijk annotaties en nieuwe wetgeving. Een bron van informatie voor de jurist in opleiding.
- ▶ Ars Aequi is iedere maand voor studenten gratis te downloaden als PDF of ePub. Sluit op arsaequi.nl je gratis studentabonnement af.
- ▶ Wil je voor maar een tientje per jaar ook elke maand Ars Aequi op je deurmat? Ga naar tientjesabonnement.nl of scan de QR-code.
- ▶ Wil je volledig op de hoogte blijven van wat er in de juridische wereld gebeurt en een schat aan scriptieonderwerpen binnen handbereik hebben? Ga dan naar kwartaalsignaal.nl of scan de QR-code en kies voor een abonnement op *KwartaalSignaal*, waarin elk kwartaal de rechtsontwikkelingen op juridische deelterreinen worden besproken. Voor slechts € 16 per jaar heb je dan niet alleen KwartaalSignaal, maar krijg je ook Ars Aequi op papier!

Inhoudsopgave

- 1** Voorwoord
- 3** Inhoudsopgave
- 4** Verdieping *Kritische rechters*
- 7** Faculteitsnieuws
- 8** De praktijk *Monika Chao-Duivis*
- 11** Faculteitsagenda *Maart 2013*
- 12** Zaak v/d maand *Spioneren ex-vrouw*
- 15** Ter Leering Ende Vermaeck
- 16** Verdieping *Lincoln*
- 19** News
- 20** Advertorial *Van Doorne*
- 22** Verdieping *Het einde van een tijdperk?*
- 24** De Correspondent
- 26** Verdieping *Homohuwelijk in Frankrijk*
- 30** In gesprek met *Egbert Myjer*
- 34** Opinie *Crowdwetgeving*
- 36** De Stelling *Nederland moet uit de EU stappen*
- 38** Verenigingen
- 40** Faculteitszaken

NOVUM is het maandblad van de Juridische Faculteitsvereniging Grotius te Leiden. NOVUM is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appel.

NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Opplage: 1.250
Druk en ontwerp: JP Offset
ISSN-nummer: 1567-7931

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, het juridisch café, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie

Hoofdredacteur
Avinash Bhikhi (06 57 93 91 25)
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Tjalling Reijnders (06 15 69 40 53)
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteuren

- Raphael Donkersloot
raphaeldonkersloot@hotmail.com
- Maurits Helmich
M.m.helmich@gmail.com
- Michelle Maaijen
michellemaaijen@hotmail.com
- Thomas Weber
Thomas_91_91@hotmail.com
- Mireille Bosman
mireillebosman@hotmail.com
- Anna Tsheichvili
anna_tsheichvili@hotmail.com
- Petra Chao
petrachao@gmail.com

- Maurice Jeurissen
maurice1993@live.nl
- Emma Bree
emma.bree@gmail.com
- Rogier van Geel
rogier_van_geel@hotmail.com

Adviesraad

- Prof. Dr. A.O. Lubbers
- Mw. Drs. A.F.M. van der Helm
- Mw. Mr. C. de Kruif
- Mr. G.K. Schoep
- Emma Merkx, *Assessor Fdr*
- Anna Tsheichvili, *praeses JFV Grotius*

Contact

novum@law.leidenuniv.nl

VERDIEPING

Kritische rechters stellen hoge werkdruk aan de kaak

De afgelopen jaren zijn productienormen en budgetten leidend geworden. Met de beschikbare mensen en middelen diende ieder jaar weer een hogere productie te worden gerealiseerd.” Deze passage is niet afkomstig uit *Das Kapital* van Karl Marx maar uit een manifest van de hand van zeven raadsheren bij het Gerechtshof Leeuwarden. In het manifest, dat medio december van het afgelopen jaar is verschenen, stellen de rechters de in hun ogen te hoge werkdruk aan de kaak. De kritiek der raadsheren komt er kort gezegd op neer dat door het grote aantal te behandelen zaken, de focus op kwantiteit en de stijgende bureaucratie de werkdruk onevenredig is toegenomen als gevolg waarvan de kwaliteit van de rechtspraak in het geding komt. Daarnaast is er ook kritiek op de Raad voor de rechtspraak (Rvdv) omdat deze te ver van de rechtspraak zou afstaan en derhalve niet langer in staat is om de rechterlijke macht adequaat te vertegenwoordigen. Nu de president van de Hoge Raad der Nederlanden, mr. G.J.M. Corstens, middels een open brief in *NRC Handelsblad* steun aan dit manifest heeft betuigd, staat de kwestie pas goed op de agenda en is de discussie definitief losgebarsten. Inmiddels heeft ook de Raad voor de rechtspraak gereageerd, evenals enkele politici. Hier volgt een uitgebreidere beschouwing over het veronderstelde probleem van de werkdruk bij de rechterlijke macht, de reacties van verschillende betrokkenen en de mogelijke oplossingen.

Tijdgebrek

Het Leeuwarder manifest, dat inmiddels door meer dan 500 rechters is ondertekend, komt zeker niet geheel uit de lucht vallen.

Zo wijst Corstens er in zijn brief op dat advocaat-generaal Jörg al in 2004 stelde dat de kwaliteit van de rechtspraak was gedaald als gevolg van de toegenomen werkdruk. Sindsdien is deze kwestie veelvuldig aan de orde geweest in vakbladen, jaarverslagen en rapporten van onderzoekscommissies. Daarin werden de eerder door Jörg geuite klachten grotendeels bevestigd. Zo signaleerde procureur-generaal Fokkens in 2011 bijvoorbeeld dat er bij de rechterlijke macht sprake is van een “te hoge werkdruk in combinatie met het gevoel dat je als rechter je werk niet kunt doen zoals je vindt dat je dat zou moeten doen”.¹

Deze vermeende daling van de kwaliteit der rechtspraak zou onder meer tot uitdrukking komen in het feit dat rechters uit tijdgebrek soms afzien van het horen van getuigen of onvoorbereid ter zitting verschijnen. Daardoor kan het volgens juridisch commentator Folkert Jensma van de NRC nu zomaar voorkomen dat een rechter wordt gewraakt wegens “gebrekkige kennis”.² De oorzaak van al deze problematiek ligt volgens Corstens niet zozeer in het aantal te behandelen zaken maar meer in de *zwaarte* ervan. In de loop der jaren is er met name vanuit Europa steeds meer internationale wet- en regelgeving ontstaan waardoor rechters aan de inhoudelijke voorbereiding van zaken veel meer tijd kwijt zijn dan voorheen. Dit zorgt er in combinatie met de toegenomen bureaucratie en strakke deadlines voor dat “veel zaken niet de aandacht kunnen krijgen die ze verdienen” en dat magistraten “onverantwoorde keuzes” moeten maken, aldus het manifest.

“In de loop der jaren is er met name vanuit Europa steeds meer internationale wet- en regelgeving ontstaan waardoor rechters aan de inhoudelijke voorbereiding van zaken veel meer tijd kwijt zijn dan voorheen.”

Raad voor de rechtspraak bemoeit teveel

Dan is er nog de rol van de Raad voor de rechtspraak. Blijkens het manifest en intern e-mailverkeer voelen veel leden van de rechterlijke macht zich niet meer vertegenwoordigd door de Raad. Dat ligt volgens de rechters in eerste instantie vooral aan de te grote verwijdering die er heeft plaatsgevonden tussen de Raad en de juridische praktijk, maar ook aan de nauwe banden die de Rvdr onderhoudt met de Haagse politiek.

Daar komt nog eens bij dat de Raad ook wordt verweten zich te veel te bemoeien met de daadwerkelijke inhoud van de rechtspraak, de voorzitter van de Rvdr zou regelmatig richtlijnen met betrekking tot de straftoemeting proberen te verhogen. Sommige rechters beschouwen dit als een verkapte poging van de politiek om invloed uit te oefenen op het door de strafrechters gehanteerde beleid.

Hoewel het debat omtrent de rol van de Rvdr eigenlijk los staat van de toegenomen werkdruk, zet dit laatste probleem de verhoudingen wel op scherp. Er bestaat al geruime tijd discussie over de staatsrechtelijke positie van de Rvdr en deze kwestie wordt extra precair nu onduidelijk is wat er precies van de Rvdr verwacht mag worden als het gaat om het verminderen van de werklust.

Raad voor de rechtspraak komt rechters tegemoet

Het antwoord van de Raad op het Leeuwarder manifest liet niet lang op zich wachten. In haar reactie stelde de Rvdr de zorgen van de raadsheren over de productiedruk te delen en daarover graag met de rechters in dialoog te willen treden.³ Verder was de Raad van mening dat er altijd weerstand zou zijn tegen organisatorische vernieuwingen en de schaalvergroting die daarmee gepaard gaat, “dat is in de rechtspraak niet anders dan in andere sectoren”, aldus de Rvdr.

Wat betreft de spanning tussen het aantal beschikbare middelen en het aantal te behandelen zaken was de Raad ook van mening dat dit niet viel te voorkomen, de rechtspraak moet nu eenmaal zorgen voor “een zo goed mogelijk resultaat tegen zo laag mogelijke kosten”. Ook over het verwijt dat de Rvdr in een voortdurende dialoog staat met de Haagse politiek werd kort geantwoord: “Er zal altijd sprake moeten zijn van dialoog tussen de staatsmachten en er zal dus ook altijd een orgaan zijn dat namens de rechtspraak in die dialoog participeert”. Deze nogal zouteloze reactie van de Raad leek aan te tonen dat het orgaan best bereid was om te luisteren en overleg te plegen met de rechterlijke macht maar dat er op zijn zachtst gezegd weinig moeite werd gedaan om enig gevoel van urgentie uit te stralen. Het gevoel dat er ingrijpende maatregelen genomen moesten worden om de kwaliteit van de rechtspraak te handhaven ontbrak kennelijk bij de Rvdr.

Enige tijd later volgde er echter een geheel andere reactie. In een interview met *Trouw* verklaarde de vicevoorzitter van de Raad, mr. F.C. Bakker, de zorgen van de rechters niet alleen te delen maar ook de hand in iegen boezem te willen steken.⁴ De steunbetuiging onttaarde zelfs in een heuse *mea culpa*: “We hebben als raad te veel op de productie gestuurd. We waren te veel gefocust op cijfers en de controleerbaarheid daarvan.” Bakker verklaarde verder te

Minister Opstelten.

willen onderzoeken of het huidige budget op een betere manier besteed kan worden en, mocht dat niet het geval zijn, de minister om meer geld te zullen vragen. De Raad lijkt zich dus inmiddels gevonden te hebben in de door de raadsheren geuite kritiek.

Minister Opstelten herkent urgentie niet

Wanneer er zich een inhoudelijk probleem voordoet bij de rechtsprekende macht schrijft de leer der machtenscheiding voor dat het aan wetgevende macht is om daar iets aan te doen. Maar wat is nu de reactie van de politiek op dit manifest en het probleem dat daarin naar voren wordt gebracht? Minister van Veiligheid en Justitie Ivo Opstelten zei tijdens het vragenuurtje in de Tweede Kamer dat hij het manifest vooral ziet als een “uitdaging voor de Raad voor de rechtspraak en de raadsheren om het gesprek met elkaar aan te gaan”.

Dit heeft veel weg van het antwoord dat de Rvdr in eerste instantie afgaf, maar in tegenstelling tot de Raad lijkt er bij de minister nog maar weinig actiebereidheid te bespeuren. Een partijgenoot van Opstelten, Ard van der Steur, wil echter graag wat kwijt over de opstellers van het manifest. Hij vindt het “rechters onwaardig” dat er op deze wijze actie wordt gevoerd en vindt dat de raadsheren door een dergelijke werkwijze te hanteren “alleen maar bezig zijn de boel op te stoken”. Een nogal conflictueuze houding van Van der Steur aangezien de President van de Hoge Raad er al voor heeft gekozen dit manifest openlijk te steunen. Zo wordt de verdeeldheid tussen de politiek en rechterlijke macht wel erg pijnlijk gedemonstreerd.

De oppositiepartij D66 schaart zich bij monde van Gerard Schouw daarentegen volledig achter de raadsheren: ‘De maat is vol voor rechters in ons land. Onze rechtsstaat lijkt steeds meer op een platte justitiefabriek van de BV Opstelten en Teeven. Essentiële waarden als kwaliteit, zorgvuldigheid en onafhankelijkheid komen verweesd in de hoek te liggen’. CDA-Kamerlid en oud-rechter Peter Oskam heeft ook begrip voor de klaagzang van de rechters, hij stelt voor dat Opstelten meer geld gaat uitgeven ter bevordering

“Rechters moeten meer de leiding nemen en efficiënter werken. Doe je dat niet, dan loopt de werkdruk inderdaad op.”

van de kwaliteit van de rechtspraak. Een andere oud-rechter, Jeroen Recourt (PvdA), neemt namens zijn partij een vergelijkbaar standpunt in. De politiek lijkt op dit vlak tamelijk verdeeld, binnen afzienbare tijd vallen er vanuit die hoek dus maar weinig concrete maatregelen te verwachten.

Weinig steun uit de wetenschap

Hoe denken academici over deze kwestie? Tegenover het juridische vakblad ‘Mr.’ verklaarde prof. dr. P.M. Langbroek, hoogleraar rechtspleging en rechterlijke organisatie te Utrecht, het hardgrondig met de raadsheren oneens te zijn.⁵ Langbroek is van mening dat dienstverlenende publieke instellingen heden ten dage niet meer zonder managementlagen kunnen en vindt daarom ook dat rechters er zich bij neer moeten leggen dat het nu eenmaal niet meer zo is als twintig jaar geleden.

Bovendien is de Raad voor de rechtspraak geen vertegenwoordigend orgaan maar een beheersorganisatie. Volgens Langbroek voert de Raad deze laatste taak naar behoren uit. Dat de kwaliteit van de rechtspraak zou afnemen als gevolg van productiedruk en het streven naar *targets* is volgens hem eveneens complete onzin. Rechters staan wel onder druk maar volgens een onderzoek van de Rechtbank Utrecht is de kwaliteit daardoor vooralsnog niet afgenomen. Rechters moeten niet zeuren, aldus kan het standpunt van Langbroek samengevat worden.

In het artikel komen ook prof. mr. J.D.A. Den Tonkelaar en prof. dr. Mr. M. Otte, respectievelijk bijzonder hoogleraar rechtspraak en bijzonder hoogleraar organisatie van de rechtspleging (beiden te Groningen), aan het woord. Ook zij vinden niet dat er sprake is van structurele problemen waar het gaat om de rol van de Rvdv. Wat betreft de productiedruk wordt vooral de eigen verantwoordelijkheid van de magistraten benadrukt. Otte: “Ze moeten meer de leiding nemen en efficiënter werken. Doe je dat niet, dan loopt de werkdruk inderdaad op”.

Tot dusver lijkt er vanuit de wetenschap dus maar weinig steun te komen voor de in het Leeuwarder manifest geponeerde stellingen. In zijn standaardwerk over het Nederlandse constitutionele recht plaatst prof. mr. C.A.J.M. Kortmann echter wel vraagtekens bij de huidige bestuursstructuur van de rechterlijke macht.⁶ Hij betoogt dat de verhouding tussen de gerechtshoven, de Raad voor de rechtspraak en de minister van (Veiligheid en) Justitie vanuit het perspectief van de scheiding der machten weinig

zuiver is. Zo beschikt de minister over een aanwijzingsbevoegdheid jegens de Raad, die op zijn beurt dezelfde bevoegdheid heeft ten opzichte van de gerechtshoven. Deze gerechtshoven oefenen onder meer taken uit op het gebied van de juridische kwaliteit van rechterlijke uitspraken en uniforme rechtstoepassing. Volgens Kortmann ontstaat zo de *facto* de situatie dat de minister zich kan bemoeien met de inhoud van de rechtspraak, hetgeen niet te verenigen valt met de rechterlijke onafhankelijkheid. Kortmann stelt dan ook voor de gezagsverhouding tussen de gerechtshoven en de minister van Justitie te doorbreken.

Verder geeft hij aan dat sinds 2002 de gerechtshoven onder invloed van de Raad voor de rechtspraak sterk de nadruk zijn gaan leggen op productie: ‘Rechterlijke beslissingen staan in de praktijk onder druk van de financiering en productie. Beslissingen zoals het aanhouden van zaken en het horen van getuigen en deskundigen worden mede bepaald door overwegingen van financiële aard’. Kortmann lijkt het probleem van de werkdruk in tegenstelling tot zijn *collegae* dus wel te erkennen.

Conclusie

Uit het voorgaande mag blijken dat het manifest in ieder geval heel wat heeft losgemaakt, de reacties erop zijn echter zeer wisselend te noemen. Vooral in de politiek en wetenschap staat men wat deze kwestie betreft diametraal tegenover elkaar. De belangrijkste actoren in dit verband, de minister van Justitie en de Raad voor de rechtspraak, erkennen het probleem in ieder geval gedeeltelijk en de Raad lijkt inmiddels van zins met concrete maatregelen te komen. Toch valt te verwachten dat de klachten over productiedruk de komende tijd eerder toe zullen nemen dan verstommen. Per 1 januari 2013 is de wet Herziening Gerechtelijke Kaart (HGK) ingegaan, dat betekent dat het aantal rechtbanken is verminderd van 19 naar 10 en het aantal gerechtshoven van 5 naar 4. De grootschaligheid zal dus alleen maar toenemen. Daarnaast lijkt het er in deze tijden van crisis niet op dat er binnen afzienbare tijd nieuwe financiële middelen beschikbaar zullen komen om de werklast te verminderen, het is dus meer zeer de vraag of de Raad erin zal slagen het voor de rechtspraak beschikbare budget te verhogen. Kortom, het laatste woord is hierover nog niet gezegd.

“Toch valt er te verwachten
dat de klachten over
productiedruk de komende
tijd eerder toe zullen nemen
dan verstommen.”

- 1 Hoge Raad der Nederlanden, Jaarverslag 2011, p. 20.
- 2 ‘Hoogste rechter van Nederland luidt in brief noodklok over werkdruk’, www.nrc.nl, 4 februari 2013.
- 3 Reactie Raad voor de rechtspraak op kritisch manifest raadsheren, www.rechtspraak.nl, 18 december 2012.
- 4 Raad voor de rechtspraak pakt werkdruk aan, www.trouw.nl, 22 februari 2013.
- 5 Wetenschap: rebellerende rechters zeuren, www.mr-online.nl, 18 december 2012.
- 6 C.A.J.M. Kortmann, *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer 2012, p. 241-242.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Faculteits- nieuws

Oud-hoogleraar Kooijmans overleden

Pieter Hendrik (Peter) Kooijmans, één van de iconen van de Juridische Faculteit, overleed op 13 februari op de leeftijd van 79 jaar. Hij was van grote betekenis voor de Universiteit Leiden die een leerstoel naar hem vernoemde.

Prof. Kooijmans, geboren in 1933, was van 1978 tot 1993 en van 1995 tot 1997 hoogleraar Volkenrecht aan onze faculteit. Hij was een charismatisch docent, die geliefd was bij zijn studenten. In zijn colleges kon hij met smaak vertellen over zijn ervaringen als staatssecretaris (en later als minister) van buitenlandse zaken, als lid van de VN-Commissie voor de Rechten van de Mens, en als VN-rapporteur inzake foltering. Internationaal stond Kooijmans bekend als een erudiet en scherpzinnig geleerde. Zijn verkiezing tot rechter in het Internationaal Gerechtshof, in 1997, vormde de kroon op zijn internationale carrière. In hetzelfde jaar werd Kooijmans benoemd tot voorzitter van de eerste Raad van Toezicht van de Universiteit Leiden.

Hazelhoff Guest Lecture 3: 'Central Banking in Difficult Times'

Nout Wellink, oud president van De Nederlandsche Bank en alumnus van de Universiteit Leiden, houdt op vrijdag 15 maart de derde lezing in de reeks Hazelhoff Guest Lectures. Hij zal spreken over de rol van de centrale bank in het huidige roerige financiële klimaat. Daarbij gaat hij ook in op de gewijzigde kapitaaleisen die voor banken gelden.

De voorgaande lezingen waren een groot succes en werden verzorgd door Jan Kees de Jager en de curatoren van de DSB Bank, Ben Knüppe en Rutger Schimmelpenninck. Ook bij deze lezing zal ruime gelegenheid bestaan om vragen te stellen.

Datum: vrijdag 15 maart 2013

Tijd: 15.30-17.00 uur

Plaats: Lorentzsaal (A144), Kamerlingh Onnes Gebouw

Universiteit Leiden wint de Regionale Finale van de European Law Moot Court Competition

De Universiteit Leiden heeft de European Law Moot Court (ELMC) Regionale Finale in het Zweedse Lund gewonnen. Het winnende team van de Universiteit Leiden, "Lex Appeal", bestaande uit Liesbeth Fierens, Jared Martin (die optraden als verzoekers), Caroline Franquet (verweerder) en Henri Nelen (vertegenwoordiger van de Commissie), allen studenten van het Leidse "European and International Business Law Advanced LLM" programma, hebben tijdens de verschillende fases van de competitie de rechters elke keer weer weten te overtuigen.

De European Law Moot Court wedstrijd is de meeste prestigieuze pleitwedstrijd op het gebied van het EU recht. Dit jaar is een bijzonder jaar voor de ELMC wedstrijd, aangezien de wedstrijd dit jaar 25 jaar bestaat. De Universiteit Leiden feliciteert het "Lex Appeal" team van harte evenals hun coaches Clio Zois en Moritz Jesse en wenst hen veel succes bij de volgende ronde van de wedstrijd.

Het Jurist en Werk Congres

Sinds 1987 worden door Leidse studenten de Landelijke Jurist en Werk dagen georganiseerd. Het doel van Jurist en Werk is het vergemakkelijken en bevorderen van het contact tussen rechtenstudenten en potentiële werkgevers. De dag zal bestaan uit een symposium, twee workshops, een banenmarkt en een afsluitend diner. De student kan op een informele en ontspannen manier kennis maken met grote kantoren uit de juridische wereld. Het congres is bedoeld voor rechtenstudenten die zich de eindfase van hun Bachelor en/of Master bevinden.

Inschrijven via www.juristenwerk.nl/inschrijven

LSR zoekt bestuursleden

Het Landelijk Studenten Rechtsbureau is op zoek naar een nieuw bestuur en zoekt daarom enthousiaste rechtenstudenten die meer uit hun studie willen halen. Als bestuurder van het LSR:

- Help je studenten met collectieve en individuele juridische problemen;
- Word je geschoold op het gebied van huurrecht, arbeidsrecht en onderwijsrecht;
- Ontvang je een royale vergoeding voor het bestuurswerk;

Ben je van juni 2013 tot juni 2014 beschikbaar en heb je interesse? Kijk dan op www.lsr.nl voor meer informatie of mail naar info@lsr.nl

DE PRAKTIJK

Monika Chao-Duivis

*Directeur bij het instituut voor bouwrecht en hoogleraar
bouwrecht aan de Universiteit Delft*

Tijdens mijn eerste werkgroep, ik meen strafrecht, in Leiden werd er direct een casus behandeld. Ik dacht waar gaat dat over?

In de rubriek de praktijk interviewt de NOVUM elke maand een alumnus van onze faculteit. Deze maand sprak de NOVUM prof. mr. dr. Monika Chao-Duivis. Zij is hoogleraar bouwwrecht, directeur bij het Instituut voor Bouwwrecht, raadsheer plaatsvervanger bij het hof Den haag én arbiter bij de Raad van Arbitrage hoogleraar.

Klopt het dat u ook Geschiedenis heeft gestudeerd?

In de geschiedenis ligt mijn oorspronkelijke liefde. Ik begon met een avondopleiding voor een akte geschiedenis in Amsterdam voordat ik aan de studie rechten begon. Zo'n akte gaf je destijds de bevoegdheid om op een middelbare school les te geven. In 1979 haalde ik mijn akte, maar het bleek moeilijk om werk te vinden. Ik kon een paar uur werken in Middelburg en nog een paar uur werken in Groningen. Maar dat zette natuurlijk geen zoden aan de dijk. Ik kon nog wel verder studeren voor een tweede akte, maar dat kostte me dan nogmaals vier jaar. Ik was inmiddels zevenentwintig en bedacht me dat ik, als ik dan toch vier jaar bezig was, beter iets substantiëler kon gaan doen. De rechtenstudie shockeerde me wel een beetje. Ik was tijdens mijn studie Geschiedenis gewend om me met grote ontwikkelingen bezig te houden. Tijdens mijn eerste werkgroep, ik meen strafrecht, in Leiden werd er direct een casus behandeld. Ik dacht waar gaat dat over? Het was echt een postzegel in vergelijking tot de onderwerpen die bij geschiedenis langs kwamen.

Heeft u tijdens uw studie Rechten in Leiden gewoond?

Nee, want ik was al getrouwd en woonde in Amsterdam. Dat zag je niet zo veel: 'getrouwde mevrouwen' in de collegebanken. Medestudenten reageerden verbaasd wanneer ze mijn dubbele achternaam zagen. Al snel kwam ik er achter dat ik veel colleges niet hoefde te volgen en kwam daarom niet zoveel meer in Leiden. Ik heb nog wel gewerkt als repetitor. Dat vond ik erg leuk. En de ervaring van het lesgeven kwam ook mooi van pas toen ik ging solliciteren in Tilburg.

U bent na uw afstuderen gaan werken aan de Universiteit van Tilburg?

Ik ben in Tilburg begonnen als universitair docente, en ik ben daar ook gepromoveerd. Eigenlijk wilde ik, toen ik in 1984 afstudeerde, de advocatuur in. Maar 1984 was net als 2013 een slecht jaar om af te studeren. Ik heb ongeveer bij ieder advocatenkantoor in Nederland gesolliciteerd! Vaak werd ik wel uitgenodigd op gesprek omdat ik met mooie cijfers was afgestudeerd. Maar tijdens de gesprekken ging het vaak al snel over mijn leeftijd. Men vroeg veelvuldig of mijn man wel wist of ik

solliciteerde en of ik een kinderwens had. Ik heb vijf maanden gesolliciteerd. Uiteindelijk ben ik in Tilburg aangenomen. En daar ben ik achteraf ontzettend blij mee. Ik vind het fijn dat ik in mijn werk onderwerpen altijd geheel objectief heb kunnen benaderen.

Wat zijn uw huidige functies?

Ik ben directeur bij het Instituut voor Bouwwrecht, daarnaast ben ik sinds 2004 hoogleraar in Delft. De aanstelling van hoogleraar is voor 1,5 dag en mijn functie bij het instituut voor Bouwwrecht is een fulltime aanstelling. Daarnaast ben ik raadsheer plaatsvervanger bij het hof Den haag en arbiter bij de Raad van Arbitrage. Mijn werkzaamheden als arbiter bij de Raad van Arbitrage zijn zeer regelmatig. Ik doe ongeveer 10 zittingen per jaar.

Wat is het essentiële verschil tussen arbiter en rechter?

Een groot verschil is dat je in de arbitrage met technische arbiters werkt. Zij kunnen van zaken in de bouwpraktijk een goede inschatting maken. Als iemand mij bijvoorbeeld, tijdens een zitting, vertelt over een grote scheur in de muur en stelt dat die scheur de deugdelijkheid van het gebouw aantast dan is mijn eerste gedachte 'ja, dat lijkt mij ook.' De technische arbiter ziet echter direct dat het gaat om een 'kripscheur' en dat het met de ondeugdelijkheid van de gebouw daarom wel meevalt. De technische arbiter kan dus veel sneller beoordelen wat er aan de hand is. Arbiters dragen in consumentenzaken ook een oplossing aan in de vorm van een hersteladvies. Partijen zijn daar over het algemeen blij mee.

Wat vindt u leuker?

Ik vind zowel het werk als arbiter als het werk als rechter heel leuk. Toen ik 13 jaar in Tilburg had gewerkt wilde ik graag een overstap maken naar de rechterlijke macht. Ik mocht beginnen in Roermond, maar daar waren de dagen toch wel erg stil. De rechtbank leek net een klooster, er gebeurde zo weinig! Toen de functie vacant kwam van directeur van het Instituut voor Bouwwrecht heb ik daar dan ook op gesolliciteerd en heb ik afgezien van de fulltime overstap naar de rechterlijke macht. Wel ben ik rechter-plaatsvervanger gebleven (later in Den Haag) en ben ik op een gegeven moment arbiter geworden. Vanuit het bouwwrecht beredeneerd, is het leuk om de technische kant van de zaak te zien, en die kant komt veel aan bod bij arbitrage. Bij het Hof heb ik vooral juridisch veel geleerd. Ik vind het allebei erg leuk om te doen. Maar ik zou niet fulltime rechter of arbiter willen zijn. Daarvoor is het bij het Hof en de Raad gewoon te stil.

“Ik heb ongeveer bij ieder advocatenkantoor in Nederland gesolliciteerd!”

“Maar ik zou niet fulltime rechter of arbiter willen zijn. Daarvoor is het bij het Hof en de Raad gewoon te stil.”

“Nu het crisis is worden mensen die afgestudeerd zijn bejegend alsof ze nog alles moeten leren.”

Wat is uw hoofdtaak als directeur van het Instituut voor Bouwrecht?

Dat is moeilijk te zeggen. Toen ik aantrad bij het Instituut voor Bouwrecht in 1997 zat de wereld anders in elkaar. We hadden het financieel een stuk rustiger dan we het nu hebben. Het Instituut werd voor een deel nog gesubsidieerd. Wanneer we een nieuw onderzoek wilden opstarten dan konden we nog makkelijk een ministerie of een grote gemeente om financiering vragen. Dat is niet meer zo. Daarom heb ik nu minder tijd om zelf onderzoek te doen en ben ik erg druk met mijn managementtaken. Ik zoek naar fondsen en ben betrokken bij de vele publicaties van het Instituut. Daarnaast hebben we een zeer uitgebreid onderwijsprogramma voor afgestudeerde juristen. Onderzoeken doe ik voor een groot deel in mijn vrije tijd. Omdat ik over het algemeen veel overuren maak, spaar ik deze op en probeer dan tussen kerst en februari vrij te nemen om me geheel op mijn onderzoek te richten. Januari is zogezegd mijn onderzoeksmaand. Het is tenslotte belangrijk dat ik als hoogleraar ook wetenschappelijk blijf meedraaien.

Hoe is het om bouwrecht te geven aan de technische studenten?

Het is erg leuk om de studenten les te geven, al zie ik ze maar weinig. In de paar uurtjes dat ik ze in de Bachelorfase heb probeer ik ze iets te vertellen over het aanbestedingsrecht, iets over algemene voorwaarden en ik laat ze verschillende bouwcontractmodellen zien. Ik vind het vooral belangrijk dat ze iets meekrijgen over de algemene voorwaarden. Want als zij later als architect hun algemene voorwaarden niet ter hand stellen dan zijn ze 100% aansprakelijk en hebben ze ook geen recht op arbitrage. De tentamens die ik maak bestaan vooral uit weetvragen. Er is te weinig tijd om de technische studenten echt te laten spelen met een casus. Met mijn afstudeerders kan ik wel meer de diepte in. Ze halen een behoorlijk hoog niveau en doen zelfs mee met de scriptieprijs van het IBR.

Wat zou u nog willen in de toekomst?

Aankomend jaar bereik ik de leeftijd van zestig. En ik kan zeggen dat ik eigenlijk heel gelukkig ben; alles wat ik wilde bereiken, heb ik wel bereikt. Ik hoor andere hoogleraren wel eens zeggen dat ze per se niet op hun vijftenzestigste weg willen. Dat begrijp ik niet. Hebben zij dan niet in de gaten dat er tien wachtenden achter hen zijn? Ik vind dat er ruimte moet worden gemaakt voor het nieuwe talent! Als gepensioneerde jurist zijn er altijd nog leuke parttime dingen die je kan doen. Zo vind ik het zelf heerlijk om te schrijven en om door te gaan met arbitrage. Geschiedenis van het privaatrecht vind ik ook een heel mooi vak. Toen het Instituut veertig jaar bestond heb ik een verhaal geschreven over de periode van 1000 tot 1900. Een architectuurhistoricus uit Delft heeft me daarbij geholpen. Er ging een wereld voor me open! Het is erg leuk om interdisciplinair te werken. En zo zie je dat geschiedenis, na zoveel jaar, toch weer via de achterdeur bij me terug komt.

Wat is uw gouden tip voor de studenten die nu moeten solliciteren?

Ik heb echt te doen met studenten die nu afstuderen, vooral met de studenten Bouwkunde. Maar voor de juristen is het ook niet makkelijk. En dat terwijl de generatie voor mij, de studenten die van de universiteit kwamen net na de Tweede Wereldoorlog, van de universiteit geplukt werden nog voor zij afgestudeerd waren! Ervaring deed er destijds dus helemaal niet toe. Nu het crisis is worden mensen die afgestudeerd zijn bejegend alsof ze nog alles moeten leren. Terwijl je naar mijn idee, al behoorlijk wat weet aan het eind van je studie. Hoe je wordt beoordeeld, hangt dus af van de periode waarin je afstudeert. En dat is jammer, want de huidige studenten gaan twifelen aan zichzelf. Mijn advies aan de studenten is om vooral flexibel te zijn. Kijk een beetje over de grenzen van de Zuidas heen. Het is belangrijk om op je niveau te werken, maar dit kan ook prima bij bijvoorbeeld een middelgroot advocatenkantoor. Blij zijn met wat je hebt of blij zijn met datgene wat je wat makkelijker kan krijgen maakt je leven, denk ik, een stuk prettiger! **N**

Faculteitsagenda maart 2013

- 1 maart** | Oratie prof. dr. S. van der Hof
- 1 maart** | Gastlezingen over Jodenvervolging tijdens WO II: historicus Bart van der Boom en kunsthistorica Jetteke Bolten-Rempt
Voor vrijdag 1 maart staat in het kader van de collegeserie Mensenrechten die binnen onze faculteit verzorgd wordt als extra-curriculair vak voor eerstejaarsstudenten een gastlezing op het programma. Ook andere belangstellende studenten en medewerkers zijn van harte welkom.
- 4 maart** | Tentamenperiode (t/m 8 maart)
- 8 maart** | Masterdag Rechten & Criminologie
Op vrijdag 8 maart is er weer een masterdag. Tijdens deze voorlichtingsdag in de Sterrewacht heb je van 10.00 tot 16.00 uur de kans om alles te weten te komen over de Leidse rechtenmasters.
- 8 maart** | Lezing Dr. Denny Indrayana: Challenges to Indonesia's Presidential System in the Era of Reformasi
Dr. Denny Indrayana, de Indonesische Vice-Minister van Justitie en Mensenrechten verzorgt op 8 maart een lezing aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid op uitnodiging van het Van Vollenhoven Instituut voor Recht, Bestuur en Ontwikkeling en het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV). Dr. Indrayana zal spreken over de uitdagingen van het Indonesische presidentiële stelsel in het Reformasi tijdperk.
- 9-12 maart** | Fourth Leiden Sarin International Air Law Moot Court - Afdeling Lucht- en Ruimterecht
- 14 maart** | Lezingencyclus Recht en Bedrijf - Internationaal Ondernemen
- 14 maart** | Thorbecke-lezing Leiden-Gent
- 15 maart** | Hazelhoff Guest Lecture 3: 'Central Banking in Difficult Times'
- 21 maart** | Lezingencyclus Recht en Bedrijf - Internationaal Financieel Klimaat
- 22 maart** | Afstuderen (fiscaal recht)
- 25 maart** | Vergadering Faculteitsraad
- 26 maart** | Afstuderen (criminologie)
- 27 maart** | Afstuderen (notarieel recht)
- 28 maart** | Lezingencyclus Recht en Bedrijf - Faillissement / Turnaround Management
- 28 maart** | Afstuderen (rechtsgeleerdheid)
- 29 maart** | Goede vrijdag (faculteit gehele dag gesloten)

ZAAK V/D MAAND

Schadevergoeding wegens langdurige en systematische observaties door detectivebureau

“De ex-vrouw werd echter niet alleen buitenshuis bespied, maar ook in het appartementencomplex waar zij woonde.”

Als een getrouwd stel met kinderen besluit uit elkaar te gaan, komt daarbij de verplichting kijken om alimentatie te betalen. Niet alleen alimentatie voor het levensonderhoud van de kinderen, maar ook dat van de ex-echtgenoot. Deze verplichting om in het levensonderhoud van de ex-echtgenoot te voorzien komt te vervallen, zodra degene in wiens onderhoud wordt voorzien opnieuw in het huwelijk treedt, een geregistreerd partnerschap aangaat dan wel is gaan samenleven met een ander als waren zij gehuwd of een geregistreerd partnerschap aangegaan.

Deze bijkomende verplichting om niet alleen in het onderhoud te voorzien van de kinderen, maar ook te voorzien in het onderhoud van de ex-echtgenoot komt bepaald niet als een aangename verrassing. Het is dan ook een verplichting waar iemand graag een einde aan maakt, zelfs als dat betekent dat een detectivebureau moet worden ingeschakeld om bewijs te vergaren. Onlangs is een zaak voor de rechter gekomen waarbij een detectivebureau de ex-vrouw langdurig en systematisch heeft geobserveerd, met als doel de ex-man van zijn alimentatieverplichting af te laten komen.

De observatiemethodes van het detectivebureau

De ex-man is naar een detectivebureau gestapt en heeft opdracht gegeven om te onderzoeken of de ex-vrouw met haar huidige vriend samenleeft als waren zij gehuwd. De detective van het bureau, die voorheen bij de politie werkte, besloot uitvoerig te werk te gaan. Gedurende een periode van drie maanden heeft de detective de ex-vrouw langdurig en stelselmatig geobserveerd.

Allereerst is er een GPS-systeem aangebracht aan de achterkant van de auto. Op deze manier kon de ex-vrouw eenvoudig worden gevolgd ongeacht waar zij heen ging. De detective maakte op verschillende locaties foto's van de ex-echtgenote samen met haar vriend en zoon. De ex-vrouw werd echter niet alleen buitenshuis bespied, maar ook in het appartementencomplex waar zij woonde. De detective plaatste verborgen camera's bij de ingang van de parkeergarage en in de gemeenschappelijke hal. Het onderzoek liep wel erg uit de hand toen de detective zelfs een appartement ging huren in hetzelfde appartementencomplex. Dit gehele onderzoek resulteerde in een uitgebreid onderzoeksrapport inclusief foto's, waarin alle observaties van de ex-vrouw samen met haar vriend zijn opgenomen.

De verontwaardiging van de rechter

De ex-vrouw stapte naar de rechter met een vordering tot schadevergoeding. De detective zou onrechtmatig gehandeld hebben jegens haar door de verschillende manieren van ongevraagd observeren. Door zowel de achtervolgingen buiten als binnen haar woning, lijdt de ex-vrouw schade. Zij heeft door de handelingen van de detective psychische problemen gekregen en voelt zich niet langer veilig in haar eigen woning of op straat. Zij leeft met de angst om door een vreemde geobserveerd te worden.

De vraag die de rechter moet beantwoorden is of de detective door het uitvoeren van de door de ex-echtgenoot gegeven opdracht onrechtmatig heeft gehandeld. De rechter stelt voorop dat het vergaren van bewijs tegen een persoon in een civiele pro-

cedure op zichzelf niet onrechtmatig is. Dat de persoon zich niet bewust is van de bewijsvergaring doet daar niets aan af. Echter, de onderzoeksmethoden moeten wel aan het proportionaliteitsbeginsel en het subsidiariteitsbeginsel voldoen. Dit betekent dat de manier waarop onderzoek wordt gedaan wel evenredig moet zijn aan het beoogde doel en als er een minder ingrijpende methode is dat deze ook gebruikt moet worden. De in deze zaak gekozen middelen zijn zacht uitgedrukt vergaand en de rechter heeft er dan ook het nodige over te zeggen.

De rechter valt van de ene verbazing in de andere door de verweren die de detective aanvoert. Een algemeen verweer van de detective houdt in dat hij niet onrechtmatig heeft kunnen handelen, want het is de ex-man die de opdracht heeft gegeven om de ex-vrouw te observeren en van het uiteindelijke onderzoeksrapport gebruik heeft gemaakt. De rechter verwerpt dit verweer. De opdracht zou immers geen vrijbrief voor de detective vormen om onrechtmatig te handelen. Hierbij maakt de rechter de vergelijking met iemand die de opdracht krijgt om een derde te vermoor-

den. De uitvoering daarvan wordt zeker ook niet als rechtmatig gezien.

Eén van de middelen die de detective gebruikte, was het GPS-systeem. Dit systeem stelt de locatie van een auto 24 uur per dag vast. Niet alleen is dit middel in strijd met de Privacygedragscode, die een normering inhoudt van de gedraging van particuliere recherchebureau, het is zelfs een opsporingsmiddel dat zelfs in strafzaken niet door de politie mag worden ingezet zonder de voorafgaande toestemming van de

rechter-commissaris. Een gewone burger, zoals de detective in casu, is dan ook zeker niet toegestaan om gebruik te maken van het GPS-systeem. Volgens de rechter gaat het hier om een zeer vergaande inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de ex-vrouw, die bovendien niet evenredig is met betrekking tot het te bereiken doel.

Daarnaast heeft de detective camera's op verschillende plaatsen opgehangen binnen het appartementencomplex van de ex-vrouw. Het plaatsen van een technisch hulpmiddel, waarvan de aanwezigheid niet op duidelijke wijze kenbaar is gemaakt, in een woning of op een andere niet voor het publiek toegankelijke plaats, is strafbaar. Al hetgeen een strafbaar misdrijf oplevert, is zonder meer onrechtmatig. Het feit dat de verdacht een appartement heeft gehuurd in datzelfde appartementencomplex – ondanks het feit dat hij dat deed om de ex-vrouw gemakkelijker te observeren – maakt de aanwezigheid van de verdachte in het appartementencomplex niet onrechtmatig. De plaatsing van de camera's en de stelselmatige observaties blijven onrechtmatig. De rechter vindt het een 'volkomen raadsel' waarom de detective zou denken dat het langdurige gebruik van verborgen camera's

toegestaan zou zijn. De rechter neemt geen blad voor de mond en uit eveneens zijn zorgen dat een gewezen politieambtenaar zich er niet van bewust is dat hij de grenzen aanzienlijk heeft overschreden.

Als klap op de vuurpijl beredeneerde de detective dat de ex-vrouw nergens last van zou hebben gehad als zij nooit geconfronteerd zou zijn geweest met de inhoud van het door de detective opgestelde onderzoeksrapport. Door de wetenschap dat elke stap van de ex-vrouw langdurig en stelselmatig door de detective zijn gevolgd en de heimelijke wijze waarop dit is gebeurd, beweegt de ex-vrouw volgens de rechter minder vrij in het leven dan voorheen. De rechter stelt dat het verweer van de detective dat deze schade niet zou zijn ontstaan door het gebruikmaken van onrechtmatige observatiemethoden, maar door het feit dat de ex-vrouw kennis heeft gekregen van de gehele observatie, kunstmatig aan doet. Het verweer zet volgens de rechter de 'wereld op zijn kop'.

De uitspraak

Naar aanleiding van het bovenstaande zal het niet verbazen dat de rechter de schadevergoeding heeft toegewezen. Voldoende is dat de mogelijkheid van schade aannemelijk is en dat er causaal verband bestaat tussen de bestreden gedraging en de gestelde schade. De schade die de ex-vrouw geleden heeft, bestaat uit het psychisch lijden ten gevolge de onrechtmatige observatiemethoden. De rechtszaak waarin de detective verschillende vergaande opsporingsmiddelen gebruikte, heeft voor veel verontwaardiging bij de rechter gezorgd. Ondanks de bijzondere verweren die gevoerd zijn, heeft de rechter op elk verweer een serieus antwoord gegeven. Door deze uiteenzetting worden de juridische aspecten helder uitgelegd. Echter, dit gebeurde niet zonder dat de rechter zich uit liet over hoe bespottelijk sommige verweren waren. Het vonnis is dan ook zonder twijfel ter leering ende vermaeck geschreven. **N**

“De rechter valt van de ene verbazing in de andere door de verweren die de detective aanvoert.”

Bron:

- Uitspraak LJN:BY6138 Rechtbank Zutphen 12 december 2012

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Ter Leering Ende Vermaeck

Zoveel te lezen, te zien, te ervaren, zo weinig tijd! Welke boeken, films en documentaires verruimen uw blik op de wereld, verbreden en verdiepen uw kennis van het recht of kunnen u laten ontspannen zonder de sferen van het recht te verlaten? Elke maand maakt de redactie van de NOVUM een selectie van audiovisuele en tekstuele producten die het leven van de rechtenstudent verrijken en kunnen worden gebruikt ter leering ende vermaeck.

Serie – Suits

Onlangs eindigde het tweede seizoen van de populaire tv-serie 'Suits'. Studenten die deze serie nog niet gezien hebben en een loopbaan als advocaat bij een groot kantoor aan de Zuidas overwegen moeten hier beslist eens kennis van nemen. In de serie volgen we Mike Ross, een jongeman die nooit een diploma in de rechten heeft behaald maar desondanks toch werkzaam is op een advocatenkantoor waar iedereen naar Harvard is geweest. Zeer Amerikaans maar wel uiterst vermakelijk.

Boek – Scheidende machten

Hoe kan het dat de relatie tussen politiek en rechtspraak zo is bekoeld? Waarom staat de verhouding tussen politiek en rechtspraak, die ooit was gebaseerd op onderling vertrouwen, in het teken van groeiend wantrouwen? En welke rol spelen Twitter en andere media in de gespannen verhouding tussen politiek en rechtspraak? Marc Hertogh nam als 'Nieuwspoortrappporteur' een kijkje in de wereld van politiek en rechtspraak en sprak uitgebreid met zowel politici als rechters. In Scheidende machten doet hij verslag van zijn bevindingen.

Bron: <http://www.bju.nl/juridisch/catalogus/scheidende-machten-1#>

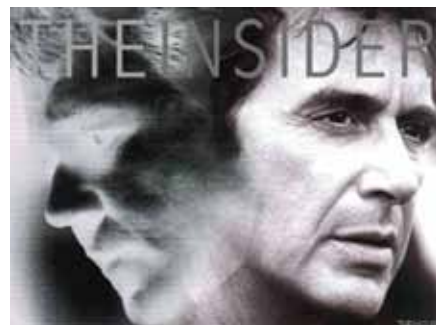
*Documentaire – Big boys gone Bananas!**

Documentairemaker Fredrik Gertten heeft een documentaire gemaakt van zijn juridische strijd tegen Dole Food Company (van de bananen), die op alle mogelijk manieren geprobeerd heeft ervoor te zorgen dat de screening van een eerdere documentaire van Gertten, waarin hij misstanden bij Dole aan de kaak stelt, wordt verboden. Het is een heftige documentaire die laat zien hoeveel macht een grote corporatie heeft en hoe ver een dergelijke corporatie bereid is te gaan voor het beschermen van de reputatie. Zie ook The insider.

Film – The insider

Geweldige film over een scheikundig onderzoeker, Jeffrey Wigand, die besluit in het programma "60 minutes" uit de school te klappen over misstanden bij zijn voormalig werkgever Big Tobacco. Big Tobacco probeert koste wat kost de uitzending te verhinderen. Wederom een film die laat zien wat de macht is van een groot bedrijf en hoe ver het bedrijf gaat in het beschermen van de reputatie. Het is geen documentaire zoals Big boys gone Bananas!*, maar het is wel gebaseerd op een waar gebeurd verhaal.

VERDIEPING

Abraham Lincoln en het dertiende amendement in modern perspectief

”Those who deny freedom to others, deserve it not for themselves; and, under a just God, can not long retain it.”¹ Deze woorden schreef president Abraham Lincoln in een brief aan afgevaardigde Henry L. Pierce waarin hij pleitte voor het afschaffen van de slavernij in de Verenigde Staten. De hevige strijd die de president moest leveren om in het jaar 1865 het dertiende amendement door het huis van afgevaardigden te kunnen loodsen is onlangs verfilmd door Steven Spielberg. Het afschaffen van de slavernij was tijdens deze roerige periode in de Amerikaanse geschiedenis van enorme betekenis. Sindsdien is de onrechtmatigheid van de slavernij wereldwijd gemeengoed geworden. Dit roept de vraag op of tegenwoordig het dertiende amendement niet meer dan een fraai stukje historie is geworden, of dat er nog steeds regelmatig beroep wordt gedaan op de bescherming van dit bijzondere onderdeel van de Amerikaanse constitutie, dat als volgt luidt:

Section 1. Neither slavery nor involuntary servitude, except as a punishment for crime whereof the party shall have been duly convicted, shall exist within the United States, or any place subject to their jurisdiction.

*Section 2. Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.*²

Op 6 december 1865 was het zover dat het dertiende amendement werd opgenomen in de Amerikaanse grondwet. In die tijd was de Amerikaanse burgeroorlog in volle gang met als centraal thema het beslechten van het conflict over de slavernij in de zuidelijke

“confederated states”. Twee jaar eerder had de emancipatieproclamatie er al voor gezorgd dat meer dan drie miljoen slaven “voor altijd vrij” verklaard werden. Dit tot grote ergernis van de reeds afgescheiden zuidelijke staten die grotendeels afhankelijk waren van de slavernij als bron van inkomsten. Lincoln en zijn achterban vreesden echter dat deze proclamatie slechts zou worden gezien als een tijdelijke oorlogsmaatregel, getroffen om de vijand te dwarsbomen. Ook bestond de kans dat staten die in de noordelijke unie waren gebleven, maar nog steeds functioneerden als slaveneconomieën, zich door het treffen van concretere bepalingen ten aanzien van de slavernij tegen het noorden zouden keren. Toen evenwel in 1864 de oorlog tegen het zuiden steeds meer op een overwinning begon te lijken was de tijd rijp voor de voorstanders van de afschaffing. Op 11 januari 1864 lag de eerste gezamenlijke resolutie ter amendering van de constitutie in zestig jaar klaar om door respectievelijk de senaat en het huis van afgevaardigden te worden geloodst. De aanneming van dit voorstel bijna twee jaar later en het kort daarvoor beëindigen van de burgeroorlog in het voordeel van de unie betekenden een enorme doorbraak voor de mensenrechten in de jonge republiek der Verenigde Staten. Er was echter nog een lange weg te gaan vooraleer de daadwerkelijke afschaffing van de onderdanigheid en de emancipatie van de zwarte Amerikanen een feit was. Het valt zelfs zwaar te betwisten of deze emancipatie al voltooid is. Het dertiende amendement is sinds de afschaffing van de massale slavernij van zwarte Amerikanen echter een geheel eigen leven gaan leiden waaruit blijkt dat slavernij nog lang niet geheel verbannen is uit de hedendaagse samenleving.

“Those who deny freedom to others, deserve it not for themselves; and, under a just God, can not long retain it.”

Abraham Lincoln.

Sinds 1947 zijn er geen zaken geweest waarin de rechter strijd vaststelde met het dertiende amendement. De indirecte ontwikkeling van de aan het dertiende amendement gerelateerde jurisprudentie is echter van aanzienlijk belang geweest voor de volledige ontplooiing van de mogelijke bescherming die deze grondwettelijke bepaling biedt. In 1988 bepaalde het Amerikaanse hoogerechtshof in de spraakmakende zaak *United States v. Kozminski* dat slavernij tweegebracht door psychologische manipulatie niet viel onder de bescherming van het dertiende amendement.³ In de *Trafficking Victims Protection Act of 2000* werd echter besloten dat naast fysieke of wettelijke dwang, of het misleiden van mentaal gehandicapten ook psychologische dwang bescherming geniet van het dertiende amendement.

Ook vanuit het onderwijsstelsel gebeurt het dat de bescherming van het dertiende amendement gezocht wordt. Onder anderen in de zaak *Immediato v. Rye Neck School District* oordeelde de rechter dat het verplicht uitvoeren van gemeenschappelijke dienstverlening (community service) geen slavenarbeid was. Dit kwam omdat gezien de aard van het vrijwilligerswerk dat de scholieren moesten verrichten niet te vergelijken viel met de dwangarbeid waaraan zwarte Amerikanen ten tijde van de slavernij aan werden onderworpen.⁴ Uit deze uitspraak blijkt dat het amendement vanuit historisch perspectief moet worden geïnterpreteerd: ook al zou er sprake zijn van gedwongen arbeid dan moet deze te vergelijken zijn met de slavenarbeid zoals die bestond in de negentiende eeuw.

In 2012 heeft ook een gevangene uit Vermont zich beroepen op het dertiende amendement.⁵ De man werd tijdens de zes weken die hij in de gevangenis zat opgedragen om diensten van tot wel veertien uur te draaien in de wasserette tegen een betaling van amper vijfentwintig cent per uur. De omstandigheden waren volgens de

man zo smerig dat hij er een nekinfectie aan had overgehouden. Bovendien werd de man ook nog eens onschuldig bevonden op de klacht van huiselijk geweld waarvoor hij vastzat. Dit laatste was een zwaarwegende omstandigheid waardoor de klacht van de gevangene door de rechter ontvankelijk werd verklaard. Het toepassen van strafmaatregelen zoals het verrichten van dwangarbeid voordat een verdachte daadwerkelijk schuldig is gevonden komt onverholven in strijd met het *nulla poena sine culpa* beginsel, bekend in het Amerikaanse systeem als “the presumption of innocence until proven guilty”. Dit had er inderdaad toe kunnen leiden dat sprake is van het verrichten van onvrijwillige arbeid zonder dat er sprake was van de vereiste strafbaarheid van de verdachte.

Deze nieuwe ontwikkelingen in de rechtspraak zouden in de toekomst van veel belang kunnen zijn voor het effectief bestrijden van onrechtmatige situaties die op gelijke voet staan met slavernij als bedoeld in het dertiende amendement. Onlangs hebben twee stagiaires werkzaam bij Fox Searchlight op de film ‘Black Swan’ hun werkgever aangeklaagd met als reden dat Fox in strijd zou handelen met de arbeidswetten. De filmproductie maatschappij zou de stagiaires als volwaardige werknemers behandeld hebben met al de bijkomende verplichtingen, zonder daarvoor enige vergoeding te betalen. Het dertiende amendement wordt in deze zaak niet expliciet aangevoerd. Er bestaat evenwel een mogelijkheid dat na verloop van tijd een concretere aansluiting zal worden gevonden. De situatie is namelijk vergelijkbaar met de community service-zaken die eerder door de rechter werden afgewezen. Hier is echter ook nog sprake van een mogelijke overtreding van de wet waardoor het beroep eerder kans zal hebben om te slagen. Dit zou betekenen dat het dertiende amendement indirect al van toepassing kan zijn in dit geval.

“Het toepassen van strafmaatregelen zoals het verrichten van dwangarbeid voordat een verdachte daadwerkelijk schuldig is gevonden komt onverhopen in strijd met het *nulla poena sine culpa* beginsel.”

BRANDING SLAVES.

Nog sterker zijn de argumenten voor het gebruiken van het amendement in situaties waar Amerikaanse multinationals beschuldigd worden van het uitbuiten van arbeidkrachten in ontwikkelingslanden. De vaak erbarmelijke omstandigheden waaronder deze werknemers moeten presteren voor niet meer dan een hongerloon worden regelmatig door waarnemers beschreven als een contemporaine vorm van slavernij. Als een van de talloze voorbeelden valt te noemen het beleid dat werd gevoerd in Chinese fabrieken waar Apple producten werden geproduceerd. Zouden deze praktijken plaatsvinden op Amerikaans grondgebied dan zouden zij wellicht kunnen voldoen aan de criteria voor schending van het dertiende amendement. Het probleem is echter dat deze arbeid vaak indirect geregeld wordt door tussenpersonen die werkzaam zijn in opdracht van de in Amerika gevestigde onderneming. De vraag is dan of het mogelijk zal zijn om slavenarbeid die door indirecte kanalen wordt geëxploiteerd te begrijpen onder het bestaan van slavernij binnen de VS, zoals vereist wordt door het amendement. Het is niet onwaarschijnlijk dat in de toekomst de Amerikaanse rechter zal moeten gaan beslissen of dit daadwerkelijk zou moeten kunnen.

Momenteel lijkt het erop dat het dertiende amendement wordt gezien als een gevestigd principe in de Amerikaanse samenleving. Vanaf de inwerkingtreding van dit amendement heeft het nog jaren geduurd voordat er werkelijk kon worden gesproken van het naleven van deze bepaling. Pas in 1995 ratificeerde Mississippi als laatste staat het amendement. Deze ratificatie bleek overigens onofficieel te zijn geschiedt, waardoor pas sinds dit jaar de ratificatie formeel in effect is getreden. Toch lijkt het erop dat in de toekomst dit amendement weer van waarde zou kunnen zijn naarmate de maatschappelijke eisen hoger worden. Als de V.S. de

relevantie van dit enorm belangrijke stukje grondwet willen handhaven zal de definitie van het woord slavernij niet langer beperkt kunnen blijven tot de ergste vorm van slavernij. Waar 147 jaar geleden de basis werd gelegd voor het verbieden van slavernij moet op deze stevige grondslag worden voortgebouwd om de rechten van de mens effectief te kunnen blijven beschermen. **N**

- 1 *The Collected Works of Abraham Lincoln* edited by Roy P. Basler, Volume III, “Letter To Henry L. Pierce and Others” (April 6, 1858), p. 376.
- 2 “13th Amendment”. *Legal Information Institute*. Cornell University Law School. 20 November 2012.
- 3 Buchanan, Neil H. “United States v. Kozminski - 487 U.S. 931 (1988) *Justia US Supreme Court Center*.” *US Law, Case Law, Codes, Statutes & Regulations*. 15 februari 2013. <<http://supreme.justia.com/cases/federal/u>>
- 4 “FindLaw | Cases and Codes.” *FindLaw: Cases and Codes*. N.p., n.d. Web. 16 Feb. 2013. <<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=search&case=/data2/circs/2nd/957237.html>>.
- 5 Welikala, Judith. “Man Accuses Prison of Violating His 13th Amendment Rights (You Know, The One That Banned Slavery) | TIME.com.” *TIME.com*. 15 februari 2013. <<http://newsfeed.time.com/2012/08/07/man-accuses-prison-of-violating-his-13th-amendment-rights-you-know-the-one-that-banned-slavery/>>.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Hoge Raad: psychische klachten geen zwaar lichamelijk letsel

Psychische klachten die het gevolg zijn van misdrijven zijn geen zwaar lichamelijk letsel in de zin van artikel 82 Wetboek van Strafrecht. Dat volgt uit de tekst van de wet. Met de sociale en psychische gevolgen voor het slachtoffer van een misdrijf houdt de rechter al rekening bij de straftoemeting.

Zaak nalezen?

LJN: BX9407, Hoge Raad 19/02/2013

Weigering vrouwen handen te schudden leidt tot einde dienstverband

Een jongerenwerker weigerde vrouwen een hand te geven. Dit was voor zijn werkgever onacceptabel. De man diende zich als bruggenbouwer tussen verschillende partijen neutraal op te stellen. De kantonrechter vond de beperking van de godsdienstvrijheid daarom objectief gerechtvaardigd en ontbond de arbeidsovereenkomst.

Zaak nalezen?

LJN: BY8858, Sector kanton Rechtbank Utrecht
09/01/2013

Opzegging huurovereenkomst wegens dringend eigen gebruik

In het arrest-Toko Mitra/PMT oordeelde de Hoge Raad in 2010 dat de opzegging van een huurovereenkomst door de verhuurder om aan een ander te kunnen verhuren, niet kan worden aangemerkt als een opzegging wegens 'dringend eigen gebruik' als bedoeld in artikel 7:296 lid 1 sub b BW. De Hoge Raad heeft met die beslissing een ruime uitleg van eigen gebruik van de hand gewezen. Onlangs heeft de Hoge Raad echter een arrest gewezen dat zich niet helemaal lijkt te verhouden tot die lijn.

IJsland wint Icesave-zaak

IJsland mocht compensatie weigeren voor Britse en Nederlandse spaarders bij de IJslandse internet spaarbank Icesave. Dat heeft het hof van de Europese Vrijhandels-associatie (EFTA) bepaald in een definitief vonnis. IJsland was van mening dat volgens de richtlijnen van de Europese Economische Ruimte (EER) niet vaststaat dat een Staat verantwoordelijk is voor de betaling van garanties aan spaarklanten, en is nu in het gelijk gesteld.

EFTA 28/01/2013, zaaknr. E-16/11, Icesave

Kent u dat schoenvormige gebouw van de ING langs de snelweg bij Amsterdam Zuid? Daar niet zo gek ver vandaan, op een slordige 100 meter verderop, vindt u het kantoorpand van Van Doorne. Op 6 februari jongstleden reisde NOVUM af naar Van Doorne, alwaar wij werden ontvangen met een goede kop koffie. Eerste spraken wij met een kandidaat-notaris genaamd Rosanne van Peppen, overigens een alumna van onze universiteit. Vervolgens nam ook Floor Nelissen, één van de recruiters, de tijd om even met ons te praten.

Wat voor functie vervul je binnen Van Doorne?

Sinds september ben ik werkzaam als kandidaat-notaris op de sectie ondernemingsrecht. Ik ben van plan te wisselen naar vastgoed over ongeveer een jaar. Waar het in de advocatuur verplicht is om van sectie te wisselen, is het binnen het notariaat bij de meeste kantoren niet gebruikelijk. Bij Van Doorne is deze wissel wel mogelijk, dus daar maak ik graag dankbaar gebruik van!

Rosanne van Peppen

Hoe ben je bij Van Doorne terecht gekomen?

In Leiden heb ik mijn bachelor en master Notarieel recht gedaan. Oorspronkelijk was ik begonnen met Rechtsgeleerdheid, maar ik vond in het eerste jaar het civiele recht het leukst. Uiteindelijk ben ik dus overgestapt naar Notarieel recht. Ik ben heel actief geweest bij BNSL (de studievereniging van Notarieel recht). Ook ben ik lid geweest bij JFV Grotius, maar daar heb ik na mijn eerste jaar wat minder mee gedaan.

In september en oktober 2011 heb ik bij Van Doorne een studentstage gelopen binnen de sectie ondernemingsrecht. Dit beviel van twee kanten heel goed. Na de stage kon ik bij Van Doorne naast mijn master als werkstudent aan de slag. Na het afronden van mijn master heb ik met goed gevolg gesolliciteerd naar de functie van kandidaat-notaris.

In welk rechtsgebied onderscheidt Van Doorne zich van andere kantoren?

Wat betreft het notariaat kent Van Doorne drie afdelingen: ondernemingsrecht commercieel, ondernemingsrecht (semi) publieke sector en vastgoed. Ik denk dat Van Doorne zich o.a. onderscheidt doordat het notariaat ondernemingsrecht zich ook op de (semi) publieke sector richt. Dit is een afdeling die zich bijvoorbeeld richt op gezondheidsinstellingen en onderwijsinstellingen. Ondernemingsrecht (semi) publieke sector doet heel veel non-profit werk. Dat zie je niet vaak meer: De meeste kantoren hebben alleen een sectie met commercieel ondernemingsrecht.

Daarnaast heeft Van Doorne een praktijkgroep Rijksadvocatuur. In deze rol treden wij op voor het Ministerie van Financiën en voor de Belastingdienst.

Ten derde zijn we heel sterk op het gebied van IT-recht en Intellectuele Eigendom – voor geschillen op het gebied van internetrecht of merkenrecht moet je bij ons zijn!

Hoe is de sfeer binnen het kantoor? Is er veel sprake van hiërarchie?

Bij Van Doorne is er sprake van een open deuren beleid. De verhoudingen onderling zijn best wel informeel bij ons. Misschien kan het iets verschillen per partner, maar over het algemeen kun je overal gewoon binnenlopen.

Als er niet met een cliënt gesproken hoeft te worden loopt iedereen op de vrijdag gewoon in spijkerbroek. Op vrijdagmiddag is er natuurlijk ook nog een borrel in onze eigen kroeg 't Pleithuys, waar een zeer informele sfeer hangt.

Wat kenmerkt de Van Doorne advocaat?

De Van Doorne advocaat of notaris is pragmatisch, scherp en sociaal. De Van Doorne advocaat heeft passie voor zijn vak, maar werkt wel doelgericht voor de cliënt.

Het merendeel van de mensen die bij Van Doorne werken, zijn actief geweest tijdens de studententijd. Verder vindt Van Doorne het belangrijk dat je een ontwikkeling hebt doorgemaakt tijdens je studententijd en dit ook kan laten zien. Je hebt dan al wat meer levenservaring opgedaan. Toch wordt de leeftijd waarop mensen binnenstromen denk ik wel steeds lager. Zo was ik zelf slechts 23 toen ik hier aankwam.

Van Doorne is aangesloten bij de Law Firm School. Wat betekent dat concreet voor advocaat-stagiaires en beginnende kandidaat-notarissen?

Voor advocaat-stagiaires komt de opleiding van de Law Firm School als vervanging van de landelijke opleiding. De opleiding van de Orde bleek niet meer toereikend genoeg voor de grotere kantoren. De opleiding van de Orde werd naar mijn idee als makkelijker ervaren en niet voldoende diepgaand. Een aantal grote kantoren –waaronder Van Doorne- hebben daarom de Law Firm School opgericht.

Je volgt nog steeds tentamens bij de orde maar krijgt daarnaast via de LFS meer onderwijs wat zich richt op de commerciële advocatuur binnen de grotere kantoren. De Law Firm School is naar verluidt nog steeds wel wat pittiger dan de reguliere opleiding, maar daar leer je natuurlijk alleen maar meer van.

Voor kandidaat-notarissen is de Law Firm School niet verplicht: we hebben ook al de landelijke opleiding van de beroepsgroep. Bij Van Doorne is het echter gebruikelijk om toch een paar vakken bij de LFS te volgen.

Ik volg zelf nog geen vakken bij de Law Firm School en kan dus niet putten uit eigen ervaringen hierover. Ik hoor echter wel van collega's dat het erg leuk is en dat je er veel mensen leert kennen.

Wij hebben net met Rosanne besproken wat de 'Van Doorne-advocaat' is. Kan jij ons wellicht vertellen wat voor typen studenten hier langskomen voor een student-stage?

Binnen Van Doorne zijn veel verschillende mensen werkzaam, iedere studentstad is vertegenwoordigd. Wij vinden een goede combinatie van cijfers, CV en motivatiebrief heel belangrijk. Daarnaast vinden wij het belangrijk dat mensen passie hebben voor wat ze doen. Daarom zien we graag mensen die ondernemend van aard zijn. Bij Van Doorne bestaat er voor zowel student- als advocaat-stagiaires veel aandacht voor opleiding en begeleiding, maar je moet ook van aanpakken weten en kansen grijpen die zich voordoen.

In hoeverre wordt er naar cijfers gekeken? En in hoeverre wordt er naar interesses gekeken?

Bij Van Doorne wordt de combinatie tussen beide bekeken. Je zult vaak zien dat interesses en cijfers samenlopen: Wanneer iemand een vak interessant vindt, dan zijn de cijfers daarvoor ook vaak hoger.

Daarnaast blijken interesses natuurlijk ook uit nevenactiviteiten. Ook hier wordt aandacht aan besteed. Wij vinden het belangrijk om een ontwikkeling terug te zien. Bijvoorbeeld een stijgende lijn in je cijfers. Niet alles draait om hoge cijfers. Wij vinden het belangrijk dat iemand een ontwikkeling heeft doorgemaakt tijdens zijn of haar studie. Naast goede cijfers is de motivatie voor Van Doorne natuurlijk ook van belang. Ook kijken wij naar het CV: juridisch relevante werkervaring, een studentstage, buitenlandervaring, actief lidmaatschap van studie- of studentenvereniging, sport op hoger niveau en bijzondere hobby's zijn pluspunten op een CV.

Floor Nelissen, recruiter

Wat is de sollicitatieprocedure voor student-stagiairs?

Als student-stagiair kun je je stukken naar ons opsturen, dit betreft een motivatiebrief, een CV en een cijferlijst. Deze stukken worden beoordeeld door de sollicitatiecommissie en op basis daarvan wordt je uitgenodigd voor een gesprek. Dit gesprek zal plaatsvinden met een medewerker van de praktijkgroep waar je interesse in hebt, en nog iemand uit de sollicitatiecommissie of een van de recruiters. Na dit gesprek word je wel of niet uitgenodigd om stage te komen lopen.

Kent Van Doorne speciale regelingen voor het begeleiden van student-stagiairs?

Uiteraard is het mogelijk om als derde- of vierdejaars student twee maanden stage te lopen. Dit is de beste gelegenheid om een kijkje te nemen in de advocatuur of het notariaat. Op die manier leer je het kantoor goed kennen. Bovendien kun je bij Van Doorne ook stage lopen op Curaçao.

Als student-stagiair word je snel betrokken bij de lopende zaken. Ook ga je mee naar cliënten bijeenkomsten, schikkingen en rechtszaken. Daarnaast vindt er wekelijks een jurisprudentie-lunch plaats. Hierbij gaan de student-stagiaires met de advocaat-stagiaires lunchen en wordt er nieuwe jurisprudentie besproken. Zo komen de student-stagiaires ook in contact met de advocaat-stagiaires.

Een student heeft maar twee maanden de tijd om stage te lopen en deze student moet kiezen tussen Van Doorne en een ander groot kantoor. Waarom zou deze student dan kiezen voor Van Doorne?

Wat ons uniek maakt is dat wij enerzijds in de top zitten en zaken doen op internationaal niveau, maar anderzijds toch toegankelijk zijn. We vergeten niet dat student-stagiaires vaak nog geen praktijkervaring hebben. Zij weten bijvoorbeeld niet altijd hoe ze een memo of notitie op moeten stellen. En wij gaan er ook niet van uit dat zoiets zomaar kan. Wij proberen toegankelijk te zijn en hen die praktijkervaring mee te geven. Maar aan de andere kant zijn wij ook voorstander van ondernemers, studenten moeten ook zelf zaken kunnen aanpakken. Het is dan belangrijk dat student-stagiaires niet schromen om naar medewerkers of partners te gaan om hen hulp te bieden bij een bepaalde zaak.

Naast een stage is het als student ook mogelijk om op andere manieren kennis te maken met het kantoor. Zo is er een maandelijks kennismakingslunch. Tijdens deze lunch kun je op een informele manier kennismaken met het kantoor en de kantoorgenoten. Je kunt je hiervoor aanmelden via de website www.werkenbijvandoorne.nl. Tevens organiseert Van Doorne meerdere kantoorbezoeken en kun je deelnemen aan de Step Inhousedagen van het kantoor.

Voor meer informatie kun je contact opnemen met de recruiter, Floor.
Floor Nelissen, tel: 020-6789 335
nelissen@vandoorne.com

VERDIEPING

Het einde van een tijdperk?

Over het faillissement van de Pier in Scheveningen

Met het openbaar vervoer reis je vanaf station Leiden Centraal in 40 minuten naar het strand in Scheveningen. De meeste bezoekers van het strand zullen Scheveningen onlosmakelijk verbonden vinden met de Pier. Voor deze mensen zal de teleurstelling dan ook groot zijn geweest toen afgelopen januari bekend werd dat de Pier in Scheveningen failliet is. Het boegbeeld van het strand in Scheveningen is niet meer. Op 8 januari 2013 is bij vonnis van de rechtbank 's-Gravenhage De Scheveningsche Pier Exploitatie B.V. in staat van faillissement verklaard. Ongeveer een week later is ook De Scheveningsche Pier Vastgoed B.V. door de rechtbank in Amsterdam in staat van faillissement verklaard. Daarmee lijkt het doek voor de Pier in Scheveningen definitief te zijn gevallen. Waar in het nieuws minder aandacht aan is besteed is de kwestie rondom de gastoevoer van de Pier in Scheveningen. In geval van faillissement kan dit namelijk juridisch gezien een lastige kwestie worden. Aan de hand van het voorbeeld van de Pier in Scheveningen zal ik deze problematiek illustreren.

Vanuit verwachte en onverwachte hoek wordt geprobeerd de Pier in Scheveningen te behouden. Onverwacht is misschien de bijval vanuit de politiek. Het CDA heeft namelijk geopperd om van de Pier een rijksmonument te maken zodat het behouden kan worden. Volgens het CDA is de Pier in Scheveningen een “markant gebouw met cultuurhistorische waarde”. Bovendien zou de Pier kenmerkend zijn voor de naoorlogse wederopbouwperiode in Den Haag en heel Nederland. Minister Jet Bussemaker van Cultuur maakt echter een einde aan dit idee. Volgens de

minister voldoet het gebouw niet aan de juiste criteria om een monument te worden. Het ontwerp van architect Huig Maaskant is daarvoor door de jaren heen te zeer aangetast. Daarnaast is er veel achterstand in onderhoud en restauratie. Uit de analyse die de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed heeft gemaakt blijkt dat hieraan ook niets meer te doen valt. Tot grote spijt van het CDA waarschijnlijk.¹

Maar ook juridisch wordt er een strijd gevoerd om de Pier in Scheveningen. Een aantal dagen na de faillissementsverklaring maakte netbeheerder Stedin bekend de gastoevoer aan de Pier stop te zullen gaan zetten. Kan dit zomaar? Bij de toevoer van energie is er altijd sprake van drie partijen: een netbeheerder, een leverancier en een afnemer. De netbeheerder draagt de verantwoordelijkheid en zorg voor het leidingennetwerk. Er is in Nederland één landelijke netbeheerder voor het gas: Gas Transport Services B.V. (GTS). Stedin is een lokaal netbeheerder. Op de markt voor energie heeft een netbeheerder een natuurlijke monopolie. Daarnaast mag een netbeheerder niet tevens leverancier zijn van energie.² Dit wordt overgelaten aan de energiemaatschappijen, die elkaar beconcurreren op de energiemarkt. Grote energiemaatschappijen zijn bijvoorbeeld Nuon, Essent en Eneco. Afnemers van energie zijn consumenten en bedrijven, zoals bijvoorbeeld de Pier in Scheveningen. De Pier werd tot 31 december 2012 voorzien van gas door Nuon, dit contract was echter beëindigd per 1 januari 2013. Omdat er nog geen contract was gesloten met een nieuwe energieleverancier trad Stedin op als noodleverancier van gas voor de Pier. Het voor-

nemen van Stedin om te stoppen met het leveren van gas aan de Pier resulteerde in een kort geding, aangespannen door de curator in het faillissement.

Onderwerp van dit kort geding was de vraag of Stedin inderdaad mocht stoppen met het leveren van gas. In ons algemene contractrecht zullen partijen bij het sluiten van een overeenkomst afspraken maken over opschortingsrechten en beëindigingsrechten. Daarnaast wordt vaak in de overeenkomst vastgelegd dat de overeenkomst automatisch eindigt indien de schuldenaar failliet wordt verklaard of indien aan hem surseance van betaling wordt verleend. Het is een algemene regel dat een faillissement geen invloed heeft op de inhoud en geldigheid van wederkerige overeenkomsten aangegaan vóór het faillissement.³ Een curator kan een dergelijke contractuele bepaling dus ook niet naast zich neerleggen.⁴ Maar netbeheerders en leveranciers van energie hebben een bijzondere positie in ons contractrecht. Dit brengt voor faillissementen waarbij ook sprake is van energieleveringsovereenkomsten een extra probleem met zich mee. Zoals hieronder zal blijken is dit met name problematisch voor de netbeheerders en energieleveranciers zelf.

In 2005 is artikel 37b Faillissementswet ingevoerd. Indien er sprake is van een overeenkomst tot het leveren van energie, dan is in dat artikel bepaald dat de wederpartij niet bevoegd is de nakoming van die verbintenis op te schorten wegens het door de schuldenaar niet nakomen van een pre-faillissementsschuld. Voor de invoering van dit artikel op 1 december 2005 was artikel 37b Fw nog niet van toepassing op nutsbedrijven.⁵ Bij de invoering van artikel 37b Fw is deze situatie veranderd. Sindsdien geldt voor energiebedrijven een doorleveringsplicht na faillissement. Artikel 37b Fw maakt dus een uitzondering op de algemene regel dat een faillissement bestaande overeenkomsten niet aantast. Leveranciers van energie beschikken niet over de contractuele remedies van opschorting en ontbinding ingeval hun schuldenaar failliet gaat.

Dit leidt tot de vraag of Stedin wel het recht had om het leveren van gas aan de Pier stop te zetten. Stedin heeft in de procedure betoogd dat artikel 37b Fw helemaal niet van toepassing is omdat Stedin slechts netbeheerder is en geen energieleverancier. De voorzieningenrechter volgt dit betoog niet. Volgens de voorzieningenrechter moet “de feitelijke situatie prevaleren boven de door Stedin gewenste, en overigens gebruikelijke, situatie dat Stedin slechts netbeheerder is en een andere vennootschap optreedt als leverancier”.⁶ Dit lijkt in eerste instantie vreemd, omdat er een duidelijk onderscheid bestaat tussen een netbeheerder en een energieleverancier. Aan de andere kant heeft ook Stedin als netbeheerder op grond van artikel 22 van de Gaswet en de Informatiecode Elektriciteit en Gas van de Nederlandse Mededingingsautoriteit zich aan bepaalde voorwaarden te houden. Zo moet de netbeheerder de ontvangst van de eindeleveringsmelding en de geplande eindelevering uiterlijk de werkdag na ontvangst van de eindeleveringsmelding schriftelijk aan de aangeslotene bevestigen, onder vermelding van de eindeleveringsdatum (...) en het ingeplande moment van afsluiting, waarbij de afsluiting wordt ingepland uiterlijk op de vijfde werkdag na de eindeleveringsdatum.⁷ Stedin heeft dus ook een wettelijke plicht om gas door te leveren, welis-

waar maar voor tien dagen. Wat dient in een dergelijk geval voor te gaan, de Gaswet of de Faillissementswet? De voorzieningenrechter oordeelt dat de Faillissementswet voorrang heeft en dat Stedin niet mag stoppen met de levering van gas aan de Scheveningse Pier.

Zoals de Hoge Raad het in 1981 al mooi verwoordde is energie een eerste levensbehoefte. Vandaar ook dat het afsluiten van zowel consumenten als bedrijven van energie niet al te lichtvaardig mag gebeuren, ook niet in geval van faillissement. Artikel 37b Fw is in het leven geroepen om de bedrijfsvoering van een gefailleerde met het oog op een eventuele doorstart gedurende enige tijd zeker te stellen.⁸ Het is dus voor de liefhebbers van de Pier te hopen dat de curator in het faillissement nog mogelijkheden vindt voor het maken van een doorstart zolang de doorlevering van energie nog verplicht is. Anders zal er definitief afscheid genomen moeten worden van de Pier in Scheveningen. **N**

- 1 <http://www.nu.nl/politiek/3134092/geen-rol-overheid-bij-behoud-pier.html>
- 2 I.S.J. Houben, *Contractdwang*, Deventer: Kluwer 2005, p. 10.
- 3 S.C.J.J. Kortmann & N.E.D. Faber, *Geschiedenis van de Faillissementswet*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1994 (Serie Onderneming en Recht, deel 2-1), p. 409.
- 4 Hoge Raad 13 mei 2005, JOR 2005/222, m.nt. W.J.M. van Andel (BabyXL).
- 5 Hoge Raad 20 maart 1981, NJ 1981, 640 (Veluwse Nutsbedrijven/Blokland q.q.).
- 6 Voorzieningenrechter Rb. 's-Gravenhage 23 januari 2013, LJN: BY9268.
- 7 Artikel 22 Gaswet.
- 8 Memorie van Toelichting, Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 27 244, nr. 3.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

DE CORRESPONDENT

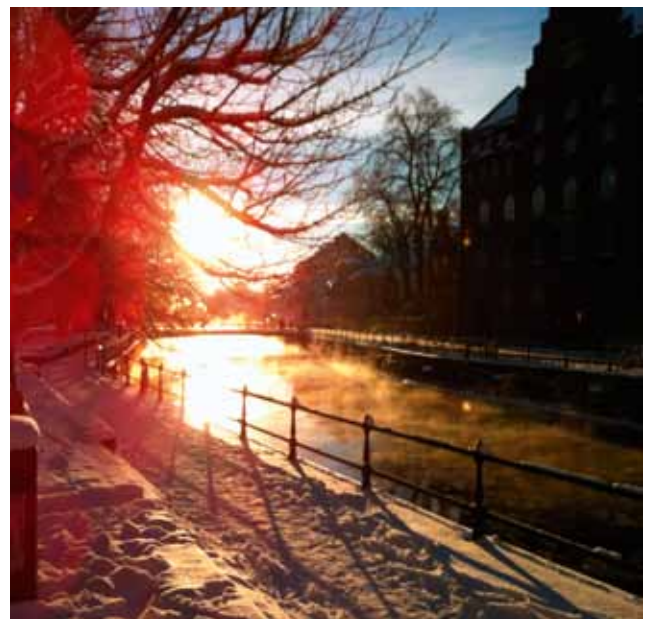
“Niet voor niets zijn er honderden Europese en niet-Europese studenten bijeengekomen in het koude, kleine Uppsala”

Van januari tot juli studeren Thomas Weber en Raphaël Donkersloot, beiden redacteur bij NOVUM, een semester aan een universiteit in het buitenland. Thomas Weber studeert aan de Uppsala University in Zweden. Raphaël studeert aan de University of Florida. Om de maand zullen zij hun ervaringen in het buitenland voor de lezer op papier zetten.

Met een koffer vol kleren en verwachtingen sjok ik door het centrum van Uppsala. De stad is een plaatje. Compact genoeg om alles te lopen, groot genoeg om je te vermaken. Wat gelijk opvalt, zijn de vele universiteitsgebouwen. De oudste universiteit van Scandinavië drukt met 40.000 studenten op 120.000 inwoners een duidelijk stempel op de stad. De hemel is strakblauw, en de vale pastelkleuren van Uppsala glinsteren onder een dikke laag sneeuw en een heldere winterzon. Het is koud, maar de kou is anders dan in Nederland: minder guur, minder krampachtig. Ligt daar het hele openbare leven stil onder nul - hier gaat men ook bij min tien graden Celcius nog achteloos zonder jas naar buiten om een sigaret te roken.

“Hier gaat men ook bij min tien graden Celcius nog achteloos zonder jas naar buiten om een sigaret te roken.”

Na samen te hebben gereisd vanaf Schiphol gaan mede-Leidenaar Rick en ik uit elkaar om onze kamers op te zoeken. Die van mij blijkt gelegen in Kantorsgatan, een kleine studentenkolonie à la Klikspaanweg, net buiten het centrum. Het is er ruim, schoon, en al het meubilair is van IKEA. Ik deel de gang met vier anderen, maar het lijkt erop dat geen van hen gearriveerd is als ik vermoeid met een afhaalpizza op de bank in de fusie stort. Ik ben dan ook positief verrast als ik dezelfde avond in de keuken een Finse

“Het cliché van de luie, zuipende Erasmusstudent zul je hier niet vinden.”

dame aantref die hier al maanden blijkt te wonen. Later trekken ook twee Vlaamse studenten Verpleegkunde in.

De volgende shock komt twee dagen later, bij mijn eerste college. Niet alleen vanwege het niveau - ik mag hier mastervakken volgen - maar ook vanwege de intensiteit. In Uppsala volg je niet meerdere vakken tegelijk; je volgt er één. Full-time. In mijn geval is dat *EU Criminal Law*. Een niche in het Europees recht, had ik me voorgesteld, maar de werkdruk is er niet minder om. Vanaf week één zal ik overspoeld worden met leeswerk, seminars, en papers. De boodschap is duidelijk: je bent dan wel een internationale student, maar je bent hier niet om vakantie te vieren. Het cliché van de luie, zuipende Erasmusstudent zul je hier niet vinden.

Of toch wel? 's Avonds is er altijd genoeg te doen in Uppsala. Het sociale leven wordt volledig beheerst door de dertien *nations* van de stad. Nations zijn wat studentenverenigingen in Leiden hadden kunnen zijn als ze zich vijftig jaar geleden eens goed achter te oren hadden gekrabbd en zich afgevraagd: *‘wat zijn we nou aan het doen? Dit kan toch veel beter?’* Deze door studenten gerunde verenigingen serveren in hun monumentale panden vaak drie maaltijden per dag, en hebben 's avonds een kroeg en een discotheek. Daarnaast kennen ze, verschillend per nation, subverenigingen voor bijvoorbeeld sport, theater, of een koor. In tegenstelling tot hun Leidse zusjes zijn ze geopend voor internationale studenten, die

“Contacten zijn er, maar ze gaan zelden diep, en ze ontbinden net zo snel als ze ontstaan.”

hier dan ook gretig hun dorst komen lessen met biertjes ver onder de normale kroegprijs en de nacht breken op wilde feestjes.

Na een maand van kennismaking met nieuwe mensen, een nieuw klimaat, een nieuwe taal, is het tijd voor wat reflectie. Ik twijfel. Wat doe ik hier nu? Wat wil ik bereiken? Ik weeg de opties af. Ik kwam hier om Zweeds te leren. Om kennis te maken met dit gigantische land en haar majestueuze natuur. Ik kwam hier ook om uit het benauwde Leiden te ontsnappen. En natuurlijk kende ik de verhalen van andere studenten. Iedereen die terugkomt van uitwisseling is nog maanden lyrisch over de mensen, de reizen, de feestjes. En tot nu toe ben ik niet teleurgesteld.

Maar toch had ik als student in Leiden altijd een dubbel gevoel bij het zien van internationale studenten. Enerzijds hebben ze de tijd van hun leven, leggen ze snel contacten, en hebben ze niet veel meer zorgen dan waar ze vanavond gaan feesten. Anderzijds leek het me een bubbel. Nep. Contacten zijn er, maar ze gaan zelden diep, en ze ontbinden net zo snel als ze ontstaan. Daarbij komt het feit dat elke uitwisselingsstudent je zal vertellen hoe uniek en gaaf zijn ervaring is - maar als je honderd reisverslagen naast elkaar legt, zijn ze allemaal hetzelfde.

Niet dat het uitmaakt. Ik zet mijn twijfels opzij. Achteraf kunnen we conclusies trekken, nu moeten we ons mee laten voeren met de Erasmus-golf. Niet voor niets zijn er honderden Europese en niet-Europese studenten bijegekomen in het koude, kleine Uppsala. Er hangt iets in de lucht, er is een gezamenlijk doel. Misschien zijn we toch met iets moois bezig hier. **N**

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

VERDIEPING

Het huwelijk voor iedereen, het gezin voor sommigen

Ondanks vele manifestaties en meer dan 5000 amendementen is op 12 februari 2013 het homohuwelijk aangenomen in l'Assemblée Nationale (de Franse equivalent van de Tweede Kamer). François Hollande heeft zich aan zijn verkiezingsbelofte, van het huwelijk voor iedereen, gehouden. Door het huwelijk open te stellen voor koppels van hetzelfde geslacht wordt het ook voor hen juridische mogelijk om gezamenlijk te adopteren. Deze implicatie leidde tot de onverwachts grote controverse rond de legalisering van het huwelijk voor iedereen. Naar verwachting zal deze verandering in de wetboeken echter weinig verschil maken in de praktijk. Dit artikel zal de door het wetsvoorstel teweeggebrachte veranderingen uiteenzetten en tevens toelichten dat dit voorstel de huidige

problematiek voor gezinnen met ouders van hetzelfde geslacht in de praktijk nauwelijks aanpakt.

Status quo

Het wetsvoorstel is aangenomen, maar moet nog verschillende stadia doorlopen. Op dit moment is het dus in Frankrijk alleen mogelijk voor een man en een vrouw om in het huwelijk te treden. In 1999 creëerde de Franse wetgever 'PACS' (Pacte Civil de Solidarité), een civielrechtelijk partnerschap dat open stond voor stellen van verschillend en hetzelfde geslacht. Ironisch genoeg bleek uit een onderzoek in 2012 dat bijna alleen heteroseksuele stellen (94 %) gebruikmaken van deze vorm van partnerschap.¹ Hoewel niet volledig gelijk aan het traditionele huwelijk qua voordelen en status, vormt het civielrechtelijk partnerschap in veel opzichten een goed alternatief. Er is echter één onoverkomelijk verschil: het huwelijk is een voorwaarde om te adopteren als een koppel.

In de Franse wet zijn er twee manieren van adopteren: *l'adoption simple* en *l'adoption plénière*. Van een *l'adoption simple* is sprake als de rechten van de oorspronkelijke ouder(s) van het kind volledig wegvallen en één nieuwe ouder deze rechten op zich neemt. Denk hierbij aan een pleegouder die besluit een wees te adopteren. De tweede manier is *l'adoption plénière*. Hiervan is sprake als men een tweede ouder wil toevoegen en de rechten van de oorspronke-

Campagne van Socialistische Partij.

“Door het niet erkennen van het ouderschap of het gezin voor de wet, geeft de staat een signaal aan het gezin: jullie zijn geen ‘echt’gezin.”

lijke ouder wil behouden, in andere woorden co-ouderschap. Deze laatste manier staat alleen open voor getrouwde stellen.²

Dit betekent dat in gezinnen met ouders van hetzelfde geslacht maar één van de ouders tegelijkertijd de voogdij van het kind kan hebben. Dit is bezwaarlijk om verschillende redenen. Ten eerste zijn er praktische bezwaren: zoals formulieren niet kunnen ondertekenen in een ziekenhuis, ongelijke situatie bij het verbreken van de relatie, of als de ouder met voogdij overlijdt zal de andere ouder voor de wet niet als zodanig wordt erkend. Ten tweede het morele bezwaar: gezinnen met ouders van hetzelfde geslacht verdienen dezelfde erkenning als andere gezinnen. Door het niet erkennen van het ouderschap of het gezin voor de wet, geeft de staat een signaal aan het gezin: jullie zijn geen ‘echt’gezin.

Het wetsvoorstel

Het wetsvoorstel zal de definitie van het huwelijk veranderen naar: *‘het huwelijk wordt gesloten tussen twee mensen van verschillend geslacht, of van hetzelfde geslacht’*.³ Hierdoor zal het mogelijk worden voor beide echtgenoten om hun kinderen te adopteren en gezamenlijke voogdij uit te oefenen.

Een aantal kwesties wordt echter niet aangepakt door het wetsvoorstel. Zo wordt in tegenstelling tot het heteroseksuele huwelijk, de echtgenoot niet automatisch erkend als de juridische ouder van

het kind. De adoptie moet apart worden aangevraagd. Dit is eigenlijk alleen van belang voor lesbische stellen waarbij de biologische vader geen recht heeft op het kind, zoals bij een spermadonatie. Of in het geval van een surrogaatmoeder bij koppels van twee mannen.

Verder is het nog steeds noodzakelijk om te trouwen om voogdij te kunnen delen. Het wetsvoorstel is dus een goede oplossing voor bestaande gezinnen, maar spreekt de belangrijke kwestie omtrent het ontstaan van gezinnen met ouders van hetzelfde geslacht onvoldoende aan. Om een gezin te starten kunnen deze stellen twee wegen bewandelen: ten eerste adoptie, ten tweede medische bijstand bij verwekking.

Adoptie

Bij het lezen van het wetsvoorstel krijgt men de impressie dat alle stellen binnen Frankrijk kinderen zullen kunnen adopteren en gelijke kansen en behandeling zullen ontvangen. De schijn bedriegt. Er zijn twee problemen die adoptie voor homostellen zeer moeilijk maken, zowel voor als na de wijzigingen uit het wetsvoorstel zijn ingevoerd.

Ten eerste wordt er nog veel gediscrimineerd tegen homoseksuele stellen en alleenstaanden, in zowel in binnen- als buitenland. In het binnenland is hier sprake van als de biologische ouder zijn/

“Heel weinig landen staan adoptie door homoseksuele stellen of alleenstaanden toe en sommige landen zoals China, wijzen dit categorisch af.”

Twee meisjes zoenen voor de ogen van protesteerders.

haar kind opgeeft. Dan zal deze namelijk bijna altijd voor een heteroseksueel stel kiezen, aldus Geneviève Miral, oud-president van *d'Enfance et Famille d'adoption* (EFA) in een artikel in *Le Point*.⁴ Wat het buitenland betreft worden de eisen voor adoptie bepaald door het 'zendende' land, ofwel het land waar het kind vandaan komt. Het 'ontvangende' land, i.c. Frankrijk, kan weliswaar adoptie voor homoseksuele stellen opstellen, maar is dan nog steeds afhankelijk van de eisen van het 'zendende' land. Heel weinig landen staan adoptie door homoseksuele stellen of alleenstaanden toe en sommige landen zoals China, wijzen dit categorisch af. Aangezien het leeuwendeel van de adoptie uit het buitenland komt, zo'n 80% in 2010⁵, sluit dit adoptie voor homostellen bijna geheel uit. Een populair voorbeeld ter illustratie is de situatie in België: daar is adoptie door homoseksuele stellen al mogelijk sinds 2006, maar tot de dag van vandaag heeft er geen één internationale adoptie door een homoseksueel stel plaatsgevonden.

Ten tweede is de vraag naar adoptiekinderen vele malen groter dan het aanbod. Voor alle stellen, hetero, homoseksueel of alleenstaanden geldt dat niet iedereen een kind kan krijgen. Jaarlijks worden zo'n 700 kinderen legaal geadopteerd in Frankrijk, en zijn er 25.000 kandidaat-ouders die een kind zoeken.⁶

Medische bijstand

Zelf een kind verwekken blijkt ook geen optie voor de meeste homoseksuele stellen. Onder het Franse recht hebben heteroseksuele getrouwde stellen of stellen die minstens twee jaar samen wonen onder bepaalde voorwaarden, recht op gefinancierde medische bijstand. Het wetsvoorstel zal echter geen toegang tot dit recht verlenen aan homoseksuele stellen. In het geval van lesbische stellen zou dit geen grote wetswijziging vereisen, bij een stel van twee mannen ligt de situatie anders.

Lesbische stellen zouden alleen een sperma donatie nodig hebben, iets wat al is toegestaan bij heteroseksuele stellen. Mannelijke koppels daarentegen hebben zowel een eikel nodig, als een draagmoeder. Op het moment is draagmoederschap in geen geval toegestaan in Frankrijk. Eer medische bijstand opengesteld zou kunnen worden voor alle koppels zou ook deze wet moeten worden gewijzigd. In de huidige situatie kunnen alleen lesbische stellen met voldoende financiële middelen en een spermadonatie zelf kinderen verwekken. Mannelijke stellen hebben, althans in Frankrijk, geen legale opties.

Conclusie

Hoewel het wetsvoorstel resulteerde in veel manifestaties en heftige discussies in de media, heeft het in de praktijk weinig veranderd. Bestaande homoseksuele gezinnen zullen blij zijn met de gelijkheid die zij eindelijk genieten onder de wet, maar kinderloze stellen zullen weinig soelaas vinden in de nieuwe situatie. De legalisering van het huwelijk maakt het weliswaar mogelijk om kinderen als getrouwd stel te adopteren, maar discriminatie maakt het in de praktijk voor stellen van hetzelfde geslacht bijna onmogelijk. De mogelijkheid om een kind te verwekken door middel van medische bijstand wordt volledig genegeerd door het voorstel. Het huwelijk is straks voor iedereen, maar het gezin lijkt slechts weg te zijn gelegd voor een enkeling. **N**

Regelingen voor homo stellen binnen de EU:

Huwelijk en adoptie is toegestaan in:

België, Denemarken, Zweden, Spanje, Nederland, Portugal, Zweden. Het Verenigd Koninkrijkstaat adoptie al toe en is bezig met wetgeving voor legalisering van het huwelijk.

Een civielrechtelijk partnerschap is toegestaan in:

Duitsland, Oostenrijk, Finland, Frankrijk, Oostenrijk, Hongarije, Ierland, Luxemburg, Tsjechië en Slovenië.

Geen enkele regeling voor homoseksuele stellen:

Bulgarije, Cyprus, Estland, Griekenland, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Roemenië, Slowakije.

Medische bijstand bij verwekking in:

Nederland, België, Denemarken, Spanje, Finland, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Surrogaat moederschap is toegestaan in:

Nederland, België, Ierland, Polen, Roemenië, Verenigd Koninkrijk en Slowakije.

Bron statistieken: http://www.la-croix.com/Actualite/France/L-etat-des-legislations-sur-le-mariage-homosexuel-dans-l-Union-europeenne-_NG_-2013-02-10-909614

1 http://www.liberation.fr/societe/2012/07/18/il-n-y-a-pas-de-mariage-homosexuel-il-y-a-un-mariage-pour-tous_834152

2 Art. 346 Code Civil

3 <http://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl0344.asp>

4 http://www.lepoint.fr/societe/l-adoption-pour-les-homosexuels-une-loi-pour-rien-20-10-2012-1519044_23.php

5 <http://www.adoption.gouv.fr/Chiffres-cles.html>

6 http://www.lepoint.fr/societe/l-adoption-pour-les-homosexuels-une-loi-pour-rien-20-10-2012-1519044_23.php

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Wat neem jij mee?

Wat je elke dag bij je hebt, zegt veel over wie je bent. Over wat je bezighoudt, de dingen die je meemaakt en wat je motiveert. Bij AKD zijn we benieuwd naar wat mensen 'meenemen'. Naar hun interesses en ambitie. Wat deed jou besluiten rechten te gaan studeren? En wat wil je bereiken? AKD bestaat uit een hecht team van bevlogen advocaten en notarissen. Professionals met een eigen stijl. Vastbesloten alles eruit te halen wat erin zit. We investeren dan ook veel in de ontwikkeling van jong talent. Spreekt onze werkwijze jou aan? Laat het ons weten. We zijn benieuwd naar wat jij meeneemt. Kijk op watneemjijmee.nl.

 akd advocaten
notarissen

IN GESPREK MET

Egbert Myjer

Oud-rechter bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens

“Het recht als beschermmiddel – recht betekent ook mensen rechten geven – is een visie op het recht die Myjer nooit meer heeft verlaten.”

De NOVUM had de grote eer te spreken met prof. mr. Egbert Myjer. Na acht jaar als rechter te hebben gewerkt in Straatsburg is hij terug in Nederland. NOVUM sprak met hem over zijn studietijd, zijn werk als rechter bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, de kritiek die werd gegeven op het Hof en vroeg aan hem welke boodschap hij de Leidse rechtenstudenten wilde meegeven.

Utrecht, Leiden en mensenrechten

Eind 2012 nam Egbert Myjer afscheid van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Het Hof waar *personae miserabiles*, die in hun eigen lidstaat tot aan de hoogste rechter bot hebben gevangen, hun zaak nog een maal kunnen bepleiten. Vanaf 2004 heeft Myjer acht jaar lang rechterlijke uitspraken gedaan die effect konden hebben op 800 miljoen Europeanen. In bijna elk interview benadrukt hij dat dit de mooiste baan is die hij in zijn lange carrière heeft gehad. Een carrière die begon met de rechtenstudie aan de Universiteit Utrecht. Het was aan die universiteit waar Myjer geïnspireerd raakte door zijn hoogleraar strafrecht Toon Peters. Peters oereerde over het ‘rechtskarakter van het strafrecht’. ‘Hij bedoelde daarmee dat het strafrecht natuurlijk bedoeld is om de criminaliteit te bestrijden, maar dat de onderliggende gedachte is dat het recht mensen ook een bepaalde bescherming biedt. Bijvoorbeeld dat mensen bepaalde rechten hebben als ze in het strafrecht terecht staan’, aldus Myjer. Het recht als beschermmiddel – recht betekent ook mensen rechten geven – is een visie op het recht die Myjer nooit meer heeft verlaten. “Door de colleges van Toon Peters wist ik dat ik actie kon voeren binnen de grenzen van het recht. Als ik iets wilde bereiken, dan hoefde ik alleen maar te wijzen op wat het recht inhoudt. Die gedachte is eigenlijk leidraad geweest bij alles waarmee ik bezig ben geweest.”

Het was uiteindelijk Peters die Myjer aanraadde om een proefschrift te gaan schrijven over strafrecht en mensenrechten. Myjer liet dit advies niet naast zich liggen. Dat betekende voor hem dat hij in 1972 Utrecht inruilde voor Leiden en op 25-jarige leeftijd begon met het schrijven van een proefschrift. “In die tijd was het vrij uniek het strafprocesrecht te benaderen vanuit de rechten van de mens. Voor zover dat al gebeurde waren het alleen de staatsrechtgeleerden die daarmee bezig waren.” Leiden bleek een keuze te zijn die geweldig uitpakte voor Myjer. In 1974 werd door Hans Tholen, toen werkzaam op de Afdeling Staatsrecht van de Universiteit Leiden, het Nederlands Juristencomité voor de Mensenrechten opgericht. Het was het begin van de opmars van de aandacht voor mensenrechten. “Ik ben in 1975 bij het NJCM gekomen. Je zag dat er in Nederland nog niet veel aandacht was voor mensenrechten, hoewel Leiden die aandacht juist wel had. In 1976 hebben wij het eerste NJCM-bulletin gemaakt en ik ben redacteur van het bulletin gebleven totdat ik naar Straatsburg verhuisde in 2004.” Ook na 2004 heeft hij geschreven voor het bulletin. “Er zijn maar ongeveer twee nummers waarin ik niet heb geschreven”. Myjer heeft nog alle edities van het NJCM-bulletin die ooit zijn uitgegeven. Bladerend door de eerste paar uitgaven van het bulletin is het makkelijk te realiseren dat de groep juristen waar Myjer deel van uitmaakte echte voortrekkers waren op het gebied van de mensenrechten.

Myjer vertelt dan ook met passie over die tijd en het opstarten van en het schrijven voor het NJCM-bulletin. Het proefschrift heeft hij uiteindelijk nooit afgemaakt, maar de fascinatie voor mensenrechten is altijd gebleven.

De fascinatie voor mensenrechten kon niet altijd tot uitdrukking komen in de verschillende functies die Myjer heeft bekleed. Hij was naast zijn werk echter wel altijd bezig met mensenrechten door het lezen van boeken of het annoteren van uitspraken van het EHRM. Na met het recht bezig te zijn geweest in de hoedanigheid van rechter, vice-president van de rechtbank Zutphen, advocaat-generaal bij het gerechtshof Den Haag, plaatsvervangend procureur-generaal bij het gerechtshof Amsterdam en bijzonder hoogleraar Mensenrechten aan de Vrije Universiteit, werd Myjer in 2004 verkozen om als rechter plaats te nemen in het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Daar heeft hij vervolgens acht jaar lang de opdracht ‘to apply and interpret’ het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens uitgevoerd.

Het is een baan met een onmetelijk grote verantwoordelijkheid. Een beslissing is immers niet alleen van belang voor de klager in de desbetreffende zaak, maar kan ook gevolgen hebben voor miljoenen andere Europeanen. De beslissingen worden zeer zorgvuldig gemaakt en Straatsburg is dan ook lang bezig met elke ontvankelijke zaak. Noodgedwongen wordt aan de (95%) duidelijk niet-ontvankelijke zaken veel minder tijd besteed. Die worden uiteindelijk op voorstel van een ‘non judicial rapporteur’ (een zeer ervaren griffiejurist) door een ‘single judge’ afgedaan. Myjer vertelt hoe in een (door 7 rechters te beslissen) kamerzaak een van de rechters als rapporteur aangesteld. Die gaat de zaak samen met de zaaksjurist heel goed bestuderen. Dan wordt er een conceptbeslissing geschreven, die daarna nog een aantal ‘quality checks’ ondergaat, plus een soort memorie van toelichting. Daarna wordt er door alle zeven rechters over de zaak gediscussieerd in de raadkamer. “Iedereen heeft de zaak van tevoren gelezen, je discussieert erover en vervolgens moet er uitspraak worden gedaan. Als rechter is het je beroep om te beslissen. Dat is een tweede natuur geworden. Ben je een ervaren rechter en heb je een beslissing genomen, dan klopt die beslissing ook. Ik heb nooit spijt gehad van een beslissing.”

Beslissen is voor de rechter een tweede natuur geworden. Maar minstens zo belangrijk is het empathisch vermogen dat een rechter moet hebben. Een zaak moet namelijk niet alleen als een papieren werkelijkheid bestaan. Dat lijkt geen gemakkelijke opgave voor een rechter die moet oordelen over het lot van mensen waarvan hij niet altijd de taal zal spreken of de cultuur zal begrijpen. Volgens Myjer is het daarom van essentieel belang, overigens voor elke jurist, om ervoor te zorgen dat hij met beide benen in de maatschappij blijft staan. “Iemand die de kranten niet leest, het nieuws niet bijhoudt, iemand die geen achtergrondartikelen of literatuur leest, die staat niet meer in de maatschappij. Je moet geïnteresseerd blijven in wat er in de wereld gebeurt. Dus niet alleen weten wat er speelt in Europa, waar het nu relatief goed gaat, maar ook wat er gebeurt op dit moment in bijvoorbeeld Irak, Afghanistan en Syrië.” Werkend voor het Europese Hof voor de Rechten van de Mens heeft Myer geleerd

“Iemand die de kranten niet leest, het nieuws niet bijhoudt, iemand die geen achtergrondartikelen of literatuur leest, die staat niet meer in de maatschappij. Je moet geïnteresseerd blijven in wat er in de wereld gebeurt.”

om nog meer te relativiseren. Hij is zich bewust geworden van de importantie van het bezien van gebeurtenissen vanuit een historische context. Het lezen van contemporaine geschiedenisboeken was dan ook een voorname bezigheid van Myjer in Straatsburg.

Kritiek op het Hof

In 2010 kwam het Europese Hof voor de Rechten van de Mens onder vuur te liggen. Het Europese Hof zou het subsidiariteitsbeginsel niet in acht nemen en zich ontwikkelen tot een ‘vierde instantie’. De rechtsstaat zou lijden onder de invloed die het Europese Hof heeft door middel van haar uitspraken. Myjer voelde zich op een gegeven moment geroepen om de volgens hem onterechte kritiek op een rijtje te zetten en te analyseren. Hij schreef het boekje *Het leest als een boek*, waarbij hij tot de conclusie kwam dat veel van de kritiek vooral voortkwam uit het feit dat het Europese Hof grenzen kon stellen aan het vreemdelingenbeleid van kabinet-Rutte I. “De naschok van 9/11 is nog steeds merkbaar. Veel mensen zijn toen bang geworden: bang voor terroristen, bang voor de gewelddadige Islam en gemakshalve ook maar bang voor alles wat met de Islam te maken heeft. Dat heeft zich bij een aantal politieke partijen vertaald in een nieuwe nadruk op traditionele waarden en de wens ingrijpend te reguleren wat daaraan vreemd is. Dat op zich was al voldoende voor veel scepsis tegen alles wat in Europa wordt vastgesteld. Als we er financieel echt beter van worden: best; als ineens alle grenzen open moeten voor werkers uit andere delen van Europa, laat staan voor vreemdelingen: nee. Vormen van Europese harmonisatie gingen botsen met gevoelens van nationale eigenheid. Let wel. Het Europees Verdrag kent geen recht op asiel, maar je mag bijvoorbeeld geen

vreemdeling die zich in Nederland bevindt – en dat geldt ook voor illegalen – naar zijn land van herkomst terugzenden als hij daar een reëel risico loopt dat zijn lijf of leden in gevaar komen. Los daarvan heb je vanuit artikel 8, familie- en gezinsleven, onder bepaalde voorwaarden het recht op ‘family reunification.’”

De kritiek kwam deels voort uit de slechte economische situatie, gecombineerd met een anti-Europa sentiment. Het ging economisch niet goed met Nederland en er heerste een sterk idee van ‘eigen soevereiniteit’ en ‘eigen volk eerst’. Myjer plaatst het in perspectief. “Mensenrechten zijn geen ‘mooi weer’-rechten. Als er voldoende geld en ruimte is, als er geen angst heerst, dan storen mensenrechten niet. Mensenrechten gaan pas storen als daardoor een bepaald beleid niet kan worden uitgevoerd. Als politici een bepaald beleid willen voeren en ze worden daarin door gerechtelijke uitspraken beperkt, dan kan bij politici het idee ontstaan dat rechters het beleid willen doorkruisen. Dat willen de rechters van het Europese Hof niet. Zij zijn aangesteld om het recht toe te passen zoals dat ooit in het leven geroepen is en naar ‘present day conditions.’” De kritiek die vanuit kabinet-Rutte I, in het bijzonder door toenmalig minister Rosenthal, werd geuit, hield dan ook geen stand. In maart 2012 verdedigde minister Opstelten zelfs het Europese Hof in de Eerste Kamer naar aanleiding van een door hem op 3 oktober (!) 2011 gestuurde brief naar het Parlement. Hij benadrukte in de Eerste Kamer dat hij geen één slechte zaak kan noemen die door het Europese Hof is geweest. Volgens Myjer zegt Opstelten daar in feite “heel netjes geformuleerd, dat de eerder geuite kritiek van minister Rosenthal niet op feiten was gebaseerd.”

Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg.

“Als je nou werkelijk kijkt naar wat de invloed is geweest van de jurisprudentie van het Europese Hof, dan zijn dat allemaal relatief kleine wijzigingen die alleen maar kwaliteitsbevorderend hebben gewerkt. Zo zijn bijvoorbeeld de rechten van psychiatrische patiënten in Nederland veel duidelijker neergelegd in de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuis (Wet Bopz). Die wet is er gekomen na een uitspraak van het Hof.” Er zijn volgens Myjer talloze voorbeelden van uitspraken die de Nederlandse samenleving en rechtspleging hebben bevorderd, variërend van behoud van ouderlijk gezag bij beide ouders na een scheiding, tot de totale verandering van het militaire straf- en tuchtrecht. En in de strafrechtspraktijk is onder invloed van het Europees Verdrag veel meer sprake van een ‘tegensprekelijk proces’ waarbij ook nadruk ligt op de rechten die aan de verdachte toekomen. Ook is Nederland diverse malen op de vingers getikt dat het meer juridische waarborgen moet inbouwen als politie en justitie inbreuken willen maken op journalistieke bronnen. Kijkend naar de feiten moet in redelijkheid worden geconcludeerd dat dankzij het Europees Verdrag de rechtstatelijke kwaliteit in Nederland is verbeterd.

Boodschap aan studenten

Als antwoord op de vraag welke boodschap Myjer aan de Leidse rechtenstudenten mee wil geven, worden volgens hem allemaal ‘open deuren’ gegeven. Dat maakt die antwoorden echter niet minder waardevol. “Maak werkelijk het beste van je studietijd. Zorg dat je van alles doet ter kennisvermeerdering, maar weet ook te genieten. Juist als je studeert zijn er zoveel mogelijkheden om kennis te vergaren, maar ga op z’n tijd ook eens naar de sociëteit. Geniet van de mensen die je werkelijk kunt leren kennen gedurende je studententijd, want daarvan kun je er een aantal de rest van je leven met veel plezier verder ontmoeten. Blijf je blik verruimen door te lezen. Word geen nerd, maar ga ook niet alleen maar in de sociëteit zitten. Maak een goede combinatie.”

Het is een advies dat uit het leven is gegrepen. Myjer heeft zichzelf gedurende zijn studententijd in Utrecht flink in het studentenleven ondergedompeld. Het idee van het niet-gemengde studentencorps kon hij niet met zijn eigen principes vereenzelvigen en dus werd hij lid van de gemengde studentenvereniging Veritas – zie daar al het hart van een mensenrechtenjurist. Hij heeft bij Veritas verschillende functies vervuld: praeses van de Diescommissie en de Lustrumcommissie, en interim-praeses van

“Geniet van de mensen die je werkelijk kunt leren kennen gedurende je studententijd, want daarvan kun je er een aantal de rest van je leven met veel plezier verder ontmoeten.”

Egbert Myjer.

de vereniging. Ook is hij secretaris geweest van de Federatie Utrechtse Gezelligheidsverenigingen. Daarnaast is Myjer coördinator geweest van de Oriënteringsdagen, nu de Utrechtse Introductie Tijd, oftewel de UIT-week. Myjer heeft echter zeker niet alleen maar op de sociëteit of in de kroeg gezeten. Zo heeft hij zich ook ingezet voor de Wetswinkels en heeft hij in de instituutraad gezeten van het strafrechtelijk instituut. “Terugkijkend op die hele tijd kan ik zeggen dat ik een mooie combinatie heb gemaakt van genieten van het student zijn, maar me ook diepgaand oriënteren. Kijk dus naar wat je leuk vindt en word daar enthousiast over. Ga voor datgene wat je begeistert. Ik ben gegaan voor mensenrechten en veertig jaar nadat ik ben afgestudeerd vind ik dat nog steeds leuk.”

Veertig jaar na zijn afstuderen is Myjer nog steeds een jurist in hart en nieren. Inmiddels 65 en terug in Nederland na zich jarenlang op het hoogste niveau te hebben ingespannen voor de mensenrechten in Europa, is Myjer nog niet klaar met de juristerij. Hij houdt dit jaar de Persvrijheidlezing, (in Nijmegen) de Van de Grintenlezing, (in Den Haag) de Cleveringalezing en hij blijft gastcolleges geven. Daarnaast zit hij in het bestuur van Amnesty International Nederland en het Universitair Asiefonds. Ook is hij niet klaar met wat volgens hem de mooiste baan van de wereld is, het rechterschap. Binnenkort begint hij wederom in de functie die hij zo lang geleden al heeft bekleed: politierechter. “Ik wil alleen nog het werk op rechtbankniveau doen, zoals ik ooit begonnen ben als rechter. Gewoon in mijn eentje weer kleine misdrijfjes behandelen. Één keer per maand, totdat ik 70 ben. Dat mag ik dus nog viereneenhalf jaar doen.” **N**

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

OPINIE

Crowdwetgeving

Burgerparticipatie de toekomst?

Velen, niet alleen binnen maar ook buiten politiek Den Haag, vinden dat Tweede Kamerleden tekortschieten in hun wetgevingstaak. De kamer zou te weinig tijd besteden aan haar mede-wetgevende taak, neemt in de discussie met bewindslieden over wetsvoorstellen te weinig een eigen standpunt in en levert in algemene zin een te geringe bijdrage aan goede wetgeving.¹ Een deel van dit probleem is het kleine aantal initiatiefwetsvoorstellen dat ingediend wordt. Kamerleden geven aan dat zij het indienen van initiatiefwetsvoorstellen het middel vinden met de grootste maatschappelijk impact, één van de machtigste middelen om tot daadwerkelijke veranderingen te komen.² Toch worden er hier gemiddeld maar elf per jaar van ingediend waarbij niet meer dan een krappe meerderheid wordt aangenomen. Door de technologische ontwikkelingen kan crowdwetgeving hier verandering in gaan brengen.

Crowdwetgeving

Crowdwetgeving is niet een duidelijk afgebakend begrip. Het idee is een website te maken waar Kamerleden en burgers zelf kunnen beginnen om een initiatiefwetsvoorstel te maken.³ Input door burgers moet Tweede Kamerleden ondersteunen bij het indienen van initiatiefwetsvoorstellen. Hoe deze input eruit moet zien, op welke manieren deze gegeven kan worden en hoe Tweede Kamerleden hierdoor ondersteund worden, dat moet nog verder worden ingevuld.

Crowdwetgeving is te plaatsen in de lijn van horizontalisering van de democratie. Deze trend, die geleidelijk steeds meer te zien is in de maatschappij, gaat een grote verandering teweegbrengen in de politieke verhoudingen. De term horizontalisering duidt op de verandering in deze verhoudingen, waarbij burgers langzamerhand

niet meer onder de volksvertegenwoordiging staan in een verticale verhouding, maar naast Tweede Kamerleden, als gelijken. Burgers stemmen niet alleen eens in de vier jaar op wie zij willen dat hen representeert maar oefenen ook op andere manieren invloed uit. Burgerparticipatie bestaat niet alleen uit crowdwetgeving, maar bijvoorbeeld ook uit het burgerinitiatief en referenda.

Er zijn meerdere doelen die worden nagestreefd bij crowdwetgeving. Allereerst wordt een versterking van de positie van Tweede Kamerleden als initiatiefwetgevers geambieerd. Dit wordt verwezenlijkt wanneer er meer, en meer succesvolle initiatiefwetsvoorstellen ingediend worden. Succesvol zijn natuurlijk de wetsvoorstellen die worden aangenomen door Tweede en Eerste Kamer waarbij kwaliteit een belangrijke vereiste is.

Dat brengt ons op een tweede doel, namelijk kwaliteitsverbetering van wetten. Doordat goede en nuttige kennis en informatie gedeeld worden door burgers uit verschillende lagen van de bevolking, kunnen er kwalitatief goede wetsvoorstellen uit voortkomen. Dat zal zorgen voor een verbetering van ons recht. Het derde doel is het streven naar meer inspraak van burgers bij het politieke wetgevingsproces. Hoewel sommigen van mening zijn dat dit een middel en geen op zichzelf staand doel is, ben ik hier wel van overtuigd. In de 'open democracy' die wordt beoogd, zullen burgers meer het gevoel hebben dat zij invloed kunnen uitoefenen en gehoord worden. Het vertrouwen dat de laatste jaren is geschaad kan op deze manier weer worden teruggewonnen.

Nu de hamvraag; het is natuurlijk fijn dat deze doelen zijn opgesteld en dat we weten in welke context het gezien moet worden, maar hoe kan dit idee verwezenlijkt worden?

Horizontalisering van de politieke en democratische verhoudingen is een trend die we de komende jaren nog veel gaan zien.

Randvoorwaarden

Bij het beantwoorden van deze vraag staan drie aspecten centraal: wanneer is crowdsourcing een succes, wanneer gebruik ik het zelf en waaraan moet het voldoen?

Ten eerste, wanneer is crowdsourcing een succes? Crowdwetgeving is geslaagd als het zorgt voor een kwaliteitsverbetering van initiatiefwetsvoorstellen en daarmee voor een kwaliteitsverbetering van het Nederlandse recht in het algemeen. Meer initiatiefwetsvoorstellen zullen zorgen voor grotere betrokkenheid van Tweede Kamerleden bij het politieke wetgevingsproces. Meer wetsvoorstellen met een groot draagvlak en gefundeerde grondslag zullen zorgen voor een verbetering van wetten. Wanneer burgers een medium hebben waar ze hun kostbare kennis en informatie op kunnen zetten en Tweede Kamerleden hier betere wetsvoorstellen van kunnen maken, zal dit zorgen voor een optimaal gebruik van kwaliteiten in de samenleving. Waar over nagedacht moet worden, is hoe de juiste mensen worden bereikt. Waardevolle mensen met genoeg tijd omhanden, die nuttige informatie kunnen leveren en genoeg kennis over het onderwerp bezitten, zijn namelijk schaars. In verschillende groepen van de samenleving zal de dichtheid van aanwezigheid van dergelijke mensen hoog zijn, denk aan gepensioneerde wetenschappers en juristen of scholieren en studenten. Hier moet men bewust van zijn en het idee onder de aandacht van deze doelgroepen brengen.

Ten tweede, de vraag wanneer zou je het zelf gebruiken? Voordat we aan het antwoord op deze vraag toekomen, moet opgemerkt worden dat dit een belangrijke eis voor succes is. Het kan pas slagen als crowdsourcing gebruikt wordt. Wanneer burgers hun kennis niet delen en Tweede Kamerleden zich niet in potentiële wetsvoorstellen willen verdiepen, is het initiatief leuk bedoeld maar gaat het simpelweg niet werken. In ieder geval een aantal Tweede Kamerleden moet de meerwaarde van het systeem zien. Kamerleden moeten geloven dat het hen kan helpen door de vele aanwezige kennis, anders zullen ze het niet gaan gebruiken. Goede ideeën moeten op de site een podium krijgen zodat zij een kans krijgen tot initiatiefwetsvoorstel te ontplooiën. De website moet

hiervoor voldoende aantrekkelijk zijn zodat mensen hem ook daadwerkelijk gaan gebruiken. Eenvoud, duidelijkheid en overzichtelijkheid is daarvoor een harde eis. De site zal hierdoor gebruiksvriendelijk worden en daarmee burgers en politici trekken.

Als laatste de vraag, aan welke voorwaarden moet het voldoen? De behandeling en totstandkoming moet gegradeerd en in verschillende fasen opgesplitst zijn. Hierdoor wordt tevens een filter gecreëerd waardoor de input beter tot zijn recht zal komen. Deskundigen die veel van het onderwerp afweten kunnen al hun kennis tentoonspreiden en zijn niet gebonden aan specifieke vragen. Aan de hand van meerkeuzevragen kunnen alle anderen hun mening geven. Er moet hier ook een mogelijkheid zijn je mening uiteen te zetten, maar deze zal beperkter zijn dan in het eerste deel. De behandeling moet daarnaast zijn opgedeeld in twee fasen.

Eerst staat de burger centraal; mensen kunnen dan met het onderwerp spelen. In deze fase kan gekeken worden of er genoeg animo is om aan een voorstel te werken en in welke richting dit voorstel dan op zou gaan. Als een voorstel vaste vorm begint aan te nemen, wordt het (hopelijk) geadopteerd door een Tweede Kamerlid. Vanaf dit moment kan de kern van het voorstel niet meer veranderen, dan zal het Kamerlid er immers waarschijnlijk niet meer achter staan. Met de mensen die willen – deze zullen veelal deskundiger zijn – wordt dan de kern uitgewerkt zodat een mooi initiatiefwetsvoorstel kan ontstaan. In deze fase zal het Kamerlid centraal staan, hij zal zich er veel mee moeten bemoeien omdat hij het uiteindelijk zal moeten indienen.

Conclusie

Hoewel crowdwetgeving nog een lange weg te gaan heeft, is er zeker al wel animo voor het initiatief en heeft het kans van slagen. Horizontalisering van de politieke en democratische verhoudingen is een trend die we de komende jaren nog veel gaan zien en ik denk dat crowdwetgeving hier een goede bijdrage aan zal leveren. Zowel burger als Tweede Kamerlid heeft baat bij het initiatief; let wel, mits het goed werkt. Er moet goed nagedacht worden over de precieze invulling. Het staat nu nog in de kinderschoenen en noodzaak is dat het idee geconcretiseerd wordt en resulteert in een duidelijke, overzichtelijke website. Er zijn bruikbare punten naar voren gebracht in de brainstorm sessie die goed onthouden moeten worden in de komende fasen. Ik ben erg benieuwd naar het vervolg en hoop dan ook meer van crowdwetgeving te gaan horen de komende tijd. Wie weet, misschien help ik volgend jaar zo wel mee aan een initiatiefwetsvoorstel.

- 1 P.P.T. Bovend'Eert & H.R.B.M. Kummeling, *Het Nederlandse Parlement*, Deventer: Kluwer 2010, p. 251.
- 2 *Flyer crowdwetgeving*.
- 3 *Flyer crowdwetgeving*.

“Wanneer burgers hun kennis niet delen en Tweede Kamerleden zich niet in potentiële wetsvoorstellen willen verdiepen, is het initiatief leuk bedoeld maar gaat het simpelweg niet werken.”

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

DE STELLING

Nederland moet uit de EU stappen

Yousef Nagar - Fiscaal Recht

Op dit moment vind ik dat Nederland in de EU moet blijven. Ik baseer mijn mening ook op wat ik op televisie hoor en in de kranten lees, maar als ik de experts moet geloven zullen de gevolgen van het eruit stappen groter zijn dan als we in de Unie zouden blijven. Omdat wij een bankensysteem hebben wat zo nauw met elkaar verbonden is, zou eruit stappen de crisis nog erger kunnen maken voor ons. Omdat de Europese staten nu zo nauw met elkaar verbonden zijn, moeten we eigenlijk nog meer soevereiniteit uit handen geven en de macht meer centraliseren om die crisis te bestrijden. We hebben eigenlijk geen andere keus. De situatie waar we nu in zitten, werkt niet en de boel terugdraaien is geen optie. Het probleem met centralisering is echter de vele verschillen in Europa, dan heb ik het niet alleen over verschillen in talen en culturen, maar vooral over belastingstelsel die geüniformeerd moeten worden. Ik vind dat geen enge gedachte, zo werkt de politiek en het bestuur. Wij geven als burger een deel van onze soevereiniteit aan onze volksvertegenwoordiger en vertrouwen dat hij onze belangen behartigt. Dat is nu Den Haag en in de toekomst meer in Brussel.

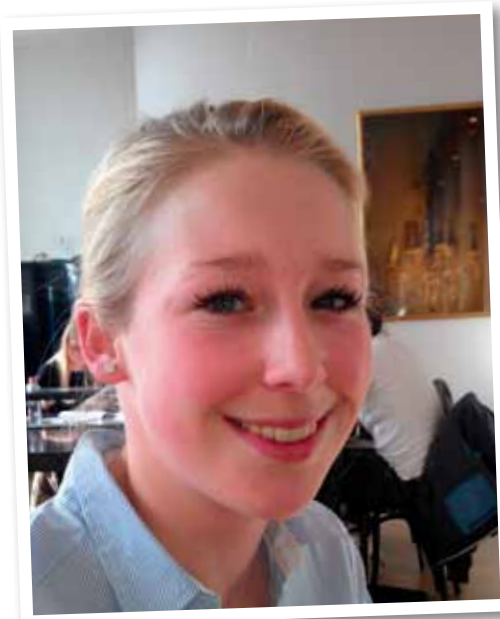

Max van der Tuin - Rechtsgeleerdheid

Ik denk dat zeker een land als Nederland, wat toch zo klein is en wat al zijn geld door middel van handel in het buitenland verdient, gebaat is bij de Europese Unie en eigenlijk niet zonder de Europese Unie kan voortbestaan. We zijn maar met 16 miljoen Nederlanders en als je kijkt naar grootmachten als de V.S. met 500 miljoen Amerikanen, China met meer dan een miljard mensen, India met een miljard mensen, dan vraag ik me af hoe wij alleen met 16 miljoen mensen hiertegen opboksen? Dat kunnen we helemaal niet alleen. Ik denk dat als we Europees verband met ongeveer 500 miljoen Europeanen gaan samenwerken het al moeilijk genoeg wordt om op te boksen tegen de nieuwe grootmachten. Ik denk dat Nederland daarom niet zonder de Europese Unie kan. Europa zal zich dan ook moeten ontwikkelen tot een soort federale staat: de Verenigde Staten van Europa. Het argument dat er een gebrek aan democratische legitimatie in de Unie is, gaat eigenlijk niet op. Belangrijke besluiten in de worden gecontroleerd door het Europees Parlement en zij wordt wel degelijk democratisch gekozen. Daarnaast worden andere belangrijke besluiten genomen in de Raad en de Europese Raad waarin de regeringsleiders zitten van de Europese landen. Deze leiders worden weer gekozen door de eigen burgers, die zijn dus wel degelijk democratisch gelegitimeerd. Er zou wel gewerkt kunnen worden aan de democratische legitimatie van de Commissie.

Roos Epke - Rechtsgeleerdheid

Nederland moet niet uit de Europese Unie stappen. De Europese integratie is nu zo ver gevorderd dat als je er nu uit zou stappen, we meer nadelen zouden onderkennen dan als we erin zouden blijven. Als we eruit stappen, dan zal dat ten koste gaan van de handel maar dat zou ook betekenen dat we uit de Euro zouden moeten stappen. Dat zal ons ook heel veel gaan kosten als we dat zouden terugdraaien. Zo zijn er wel meer dingen op te noemen die nadelig zullen uitpakken als we uit de Europese Unie stappen. Bovendien denk ik niet dat er een weg terug is.

Lianne de Vries - Criminologie

Of Nederland in de EU moet blijven is een complexe vraag. Wat precies de gevolgen zullen zijn is vrij onduidelijk en ik vind dat ik daarom niet echt een mening hierover kan vormen. Het onderwerp is veelvuldig in de media aan bod gekomen en er zijn veel mensen die doen alsof ze er iets vanaf weten, maar eigenlijk geen expert zijn op dat gebied. Toch zie je dat juist zij dan de publieke opinie bepalen en die publieke opinie is ontzettend makkelijk te beïnvloeden. Maar klopt dat verhaal van die 'zogenaamde' experts wel? Bij zulke complexe vraagstukken kun je denk ik niet zo makkelijk 'ja' of 'nee' zeggen. Ik vind het wel kwalijk als de schijn wordt gewekt dat er wel een makkelijk antwoord bestaat. Dat zie je terug in de politiek. Daar zitten een groot aantal incompetente Kamerleden die allemaal hele andere studies hebben gedaan en ik denk ook niet dat ze weten hoe het nu daadwerkelijk zit. Of ik het zelf dan beter weet? Absoluut niet hoor, ik ben geen expert wat dat betreft.

VERENIGINGEN GROTIUS

Geachte lezer,

Het is alweer maart. Waar met een beetje geluk de winter weer op z'n einde begint te lopen, begint de zon weer te schijnen en kunnen we heel voorzichtig aan de lente gaan denken.

Wij hebben echter de afgelopen maand ook een mooie maand gehad. Beginnende met de boekverkoop gaven we gelijk een kickstart aan de februarimaand door juridisch Leiden weer van de nodige literatuur te voorzien. Uiteraard kreeg het gevoel van euforie dat opkwam bij het ophalen van de boeken geen kans om weg te zakken; het was immers al weer snel de achtste. Deze dag ging uiteraard niet voorbij als alle anderen; iedere Leidse student en alumnus werd overmand door overweldigende trots. De Dies natalis werd op die dag immers gevierd, hetgeen ons zelfs een nieuwe rector magnificus heeft opgeleverd.

12 februari was een dag als geen andere. Beginnende met het bezoek aan de Raad van State werd voldaan aan culturele ideaal van maatschappelijke oriëntatie. Vervolgens werd de lezingenreeks afgetrapt door Frans Bauduin, voormalig strafrechter bij de rechtbank Amsterdam, thans raadsheer-plaatsvervanger bij het Gerechtshof Arnhem. Om de tot dan toe iets té cultureel verantwoordte dag af te sluiten heeft ook Grotius zich verlaagd tot een stukje kitsch: de Valentijnsborrel. U had erbij moeten zijn.

Ik zou nog pagina's kunnen uitweiden over de vrijwilligersavond van JoHo, of over deel 2 van de lezingenreeks. Ook werd de maand verrijkt door meerdere kantoorbezoeken: KPN, Loyens & Loeff en Allen & Overly; allen stelden zij hun deuren open voor onze Grotianen. Uit pure noodzaak laat ik deze zaken onbesproken, wat nog staat te gebeuren is immers veel interessanter.

Zo is op 9 maart onze befaamde ouderdag, waar menig ouder de eerste goede indruk krijgt wat rechten studeren in Leiden eigenlijk inhoudt.

Op 12 maart kunt u zich om 13:00 uur wederom vervoegen bij het KOG om deel 3 van de lezingenreeks bij te wonen: Laurien van Haeringen LL.M., officier van justitie te 's Gravenhage. Later in de middag begint op enkele honderden meters lopen de algemene ledenvergadering van Grotius in de Branderij, onze vertrouwde kroeg vlakbij de Hooglandse kerk.

Op 13 en 14 maart zijn wij ook erg in onze nopjes, dan zijn er namelijk studenten uit Gent op bezoek. Middels allerlei leuke activiteiten zullen we hen beter leren kennen en de sterkste verhalen over het Belgische studentenleven te horen krijgen.

De Gentenaren zijn nog nauwelijks weg als de studiereis alweer begint. Van 17 t/m 25 maart hoeft u ons dus ook niet te proberen te bereiken, want wij zitten in Dubai!

Als we even een klein kijkje over de maandgrens nemen, dan zien wij ook daar buitengewoon aanzienlijke activiteiten gepland staan. Zo is op 2 april de bestuursvoorlichtingsborrel, alwaar u al uw prangende vragen kunt stellen ter voorbereiding op uw mogelijk aanstaande bestuursjaar.

Op donderdag 4 april is het gala; het meest legendarische feest dat u ooit zal meemaken.

Er staan al met al weer genoeg activiteiten op het programma. Voor meer informatie hierover kunt u altijd terecht op onze website (jfvrotius.nl) of op facebook (facebook.com/jfvrotius).

Met vriendelijke groet,

Maurits Helmich,
Ab-actis

FACULTEITSZAKEN

Emma Merckx is dit studiejaar ('12-'13) de assessor (student-lid) van het faculteitsbestuur van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Zij behartigt de belangen van de studenten binnen het faculteitsbestuur op het gebied van onderwijs, organisatie en onderzoek.

Contactinformatie:

Adres: Steenschuur 25, kamer B.4.38, 2311 ES Leiden

Telefoon: 071 527 7621

Email: assessor@law.leidenuniv.nl

Spreekuur op woensdag van 09.00 tot 10.00 uur

Vaak krijg ik als assessor de vraag wat ik nou eigenlijk precies doe. De meeste studenten weten dat er een assessor is, en dat de assessor de belangen van studenten behartigt, maar wat ik allemaal uitspook op de vierde verdieping is voor veel studenten onduidelijk. Nu moet ik zeggen dat de rol van assessor ietwat diffuus is. Aan de ene kant ben je student en aan de andere kant ben je bestuurder. Als ik met bovenstaande vraag geconfronteerd word, dan moet ik bekennen vaak geen direct antwoord kan geven. Als assessor vertegenwoordig je de belangen van de studenten binnen het bestuur. Maar ja, daar is nog niks mee gezegd. Dan is nog steeds niet duidelijk waar ik een hele werkweek mee vul. Om de functie van assessor wat transparanter te maken, lijkt het mij leuk om in deze NOVUM een gemiddelde werkweek van de assessor op papier te zetten.

Afgelopen week had ik maandag om 10.00 uur mijn eerste vergadering van die week: het maandelijks overleg tussen de Faculteitsraad en het Faculteitsbestuur. De Faculteitsraad heeft een adviserende, en in sommige gevallen een besluitvormende, functie ten overstaan van het Faculteitsbestuur. De Faculteitsraad bestaat voor een deel uit studenten en voor een deel uit docenten. Hierdoor worden er allerlei onderwerpen besproken: van studentenzaken tot kwesties over bedrijfsvoering. De meeste stukken die jullie in de Mare lezen over onze Faculteit, zijn tijdens de vergadering met de Faculteitsraad besproken. Er is vrijwel altijd een redacteur van de Mare aanwezig. Na de vergadering met de Faculteitsraad heb ik een uurtje de tijd om mijn mail te beantwoorden. Vervolgens is het tijd om het Juridische Studieverenigingen Voorzitters Overleg (JSVO) voor te zitten. Het JSVO is het maandelijks overleg tussen de studieverenigingen en de assessor. De vergadering is voornamelijk informatief van aard, zodat studieverenigingen op de hoogte zijn van de kwesties die binnen de faculteit spelen.

Mijn dinsdag ziet er elke week eigenlijk hetzelfde uit: ik begin om 09.00 uur met de Klachtencommissie. Tijdens dit overleg worden de klachten die binnen zijn gekomen besproken. Deze keer ging het voornamelijk om studenten die vinden dat ze ten onrechte inschrijfgeld hebben moeten betalen wegens het te laat inschrijven voor het tentamen. Van 10.00 tot 13.00 uur vindt er een vergadering plaats met het Faculteitsbestuur, waar ik als assessor deel van uitmaak. Dit is een informele vergadering waarbij alle zaken

binnen de faculteit besproken worden. Tijdens de lunch is er een vergadering met de Wetenschappelijk Directeuren. Tijdens deze vergadering staat dit keer de wijziging van het curriculum centraal. Aan het einde van de middag pik ik nog snel een lezing mee die door JFV Grotius is georganiseerd.

Woensdag moet ik al vroeg op de faculteit zijn: 08.15 uur. Pfoe. Om 08.30 uur begint het Ontbijt met de Decaan dat ik georganiseerd heb. Het wordt een leuke bijeenkomst met ongeveer 15 studenten uit allerlei studiejaren en verschillende afstudeer-richtingen. Na het ontbijt moet ik opschieten, want ik word verwacht om plaats te nemen in de sollicitatiecommissie voor de loopbaanadviseur. Na vijf gesprekken gevoerd te hebben, zijn we er na een half uurtje uit wie er worden uitgenodigd voor de volgende ronde. Deze gesprekken zullen maandag plaatsvinden, spannend! Na de gesprekken moet ik me naar het FSWhaasten. Daar heb ik een bespreking met het LAssO (Leids Assessor Overleg) en twee studenten van de vereniging ISN. Dit is een vereniging voor internationale studenten. Wij willen als LAssO weten tegen welke problemen zij aanlopen en daar waar nodig hulp bieden. Denk bijvoorbeeld aan het vinden van huisvesting voor de internationale studenten of zorgen dat de begeleiding vanuit de universiteit verbeterd wordt. 's Avonds heb ik een afscheidsetentje van de secretaresse van de decaan.

Op donderdag ben ik vrijwel nooit op de faculteit te vinden, omdat ik op deze dag werk als student-assistent bij de Hoge Raad.

Vrijdagochtend ben ik lekker vrij, waardoor ik wat aan mijn studie kan doen. Naast het assessorschap ben ik bezig met het afronden van mijn bachelor. Om 12.00 uur heb ik een afspraak over de masterclass bij Stibbe die ik organiseer en van 13.00 tot 15.00 uur volg ik college. Daarna haast ik mij naar het academiegebouw om een oratie bij te wonen, gevolgd door een borrel. En daarna: weekend!

Mocht je interesse zijn gewekt voor de functie van assessor: binnenkort ga ik op zoek naar een opvolger. Hierover zal ik in de volgende NOVUM meer vertellen.

Emma Merckx

Mocht je interesse zijn gewekt voor de functie van assessor: binnenkort ga ik op zoek naar een opvolger.

Word jij een van de 24 insiders?

THE
INSIDERS

EXPERIENCE THE LIFE OF A TOP LAWYER

ALLEN & OVERY

Gedreven. Scherp. Businesswise. Dat moet je zijn als je een van de 24 insiders wilt worden. The Insiders is een unieke real life business course. Eén week lang ervaar je het leven van een topadvocaat. De zaken, de cliënten, de mensen en de cultuur. Het echte werk! Onder toezicht van kopstukken van Allen & Overy werk je samen met jouw team aan een reële en uiterst uitdagende case. Je gaat de strijd aan in binnen- en buitenland. The Insiders vindt plaats van 15 t/m 20 juli 2013 met een introductiedag op 5 juli 2013. Ben jij derde- of vierdejaars rechtenstudent en durf je het aan? Schrijf je voor 31 mei in op www.businesswiseadvocaten.nl

Rechtenstudent,
klaar voor de start...
www.youngtalentgroup.nl

youngtalentgroup

Zit jij
als rechtenstudent
in de eindfase van je studie
of ben je je aan het oriënteren op de
arbeidsmarkt? De Young Talent Group
is de eerste stap naar jouw carrière!

Bij de Young Talent Group zijn meer dan 40 bedrijven en
advocatenkantoren aangesloten. Op onze website vind je per bedrijf een
bedrijfsprofiel, vrije stageplekken, vacatures en informatie over masterclasses
en bedrijvendagen. Ook vind je hier tips voor het vormgeven van je cv, motivatiebrief en
het voorbereiden van je sollicitatie. Bovendien wordt je per e-mail op de hoogte gehouden van
mogelijkheden om jouw cv uit te breiden, en jezelf te oriënteren op de arbeidsmarkt.* Kortom, alles om
jou voor te bereiden op de toekomst!

Kijk voor meer informatie op www.youngtalentgroup.nl en schrijf je gratis in om op jouw profiel
toegesneden mailings te ontvangen. Zo ontvang je in één keer alle informatie die nodig
is voor een succesvolle start van je carrière.

*Jouw persoonlijke gegevens worden vertrouwelijk behandeld
en blijven te allen tijde in bezit van Stichting Young
Talent Group. Derden krijgen geen inzage in
deze gegevens. Alle mailings worden onder
beheer van de Young Talent Group
uitgevoerd.

jfv **GROTIUS**

